

B

Pekka Kauppila

MATKAILUN ALUETALOUDELLISTEN VAIKUTUSTEN SEURANTAMALLI: HYRYNSALMI, PUOLANKA JA SOTKAMO

KAJAANIN
AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Kajaanin ammattikorkeakoulu

University of Applied Sciences

Pekka Kauppila

**MATKAILUN ALUETALOUDELLISTEN
VAIKUTUSTEN SEURANTAMALLI:
HYRYNSALMI, PUOLANKA JA SOTKAMO**

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B

Raportteja ja selvityksiä 76

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kainuun liitto

POHJOIS-POHJANMAAN LIITTO
Council of Oulu Region

JOKILAAKSOJEN KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

Yhteystiedot:

Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 240, 87101 KAJAANI

Puh. 044 7157042

Sähköposti: amkkirjasto@kamk.fi

<http://www.kamk.fi>

Kannen kuva:

Vuokatti Photobank

ISBN 978-952-7219-15-7

ISSN 1458-915X

Kajaani 2017

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	2
1.1	Tutkimusraportin taustaa.....	2
1.2	Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet	5
1.3	Tutkimusraportin keskeiset käsitteet.....	5
2	TUTKIMUSAIINEISTOT JA -MENETELMÄT.....	8
2.1	Tutkimusaineistot.....	8
2.2	Tutkimusmenetelmät.....	10
3	MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET.....	13
3.1	Välitön matkailutulo.....	13
3.2	Välitön matkailutyöllisyys	15
3.3	Välitön palkkatulo	17
3.4	Välitön palkkaverotulo	19
3.5	Matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutukset	20
3.6	Matkailu osana aluetaloutta	23
3.7	Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys	24
3.8	Matkailun kehitys muiden mittareiden näkökulmasta	27
4	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	29
4.1	Keskeiset tulokset	29
4.2	Pohdinta	36
	KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET	41

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusraportin taustaa

Kainuun maakuntaohjelmassa vuosille 2014–2017 korostetaan matkailua yhtenä maakunnan vahvuuksista ja kehitettävistä kärkialoista. Ohjelman mukaan kärkialat saavat erityishuomiota elinkeinojen kehittämisessä (Kainuun liitto 2015). Yleisesti ottaen matkailun avulla pyritään lisäämään matkailun myönteisiä sosiotaloudellisia vaikutuksia maakunnassa. Matkailun myönteiset ja kielteiset vaikutukset – ympäristölliset, sosiokulttuuriset ja taloudelliset – konkretisoituvat paikallistasolla (ks. Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo 1998; Hall & Page 2006). Myönteisiä aineellisia sosiotaloudellisia vaikutuksia ovat paikallistasolla esimerkiksi väestömäärän lisääntyminen ja terve ikärakenne, yritystoiminnan viriäminen ja toimialarakenteen monipuolistuminen, työpaikkojen syntyminen ja työpaikkarakenteen monipuolistuminen sekä julkisen ja yksityisen palvelurakenteen kehittyminen. (Matkailu)yritystoiminnan myötä syntyvistä työpaikoista karttuu kohdealueelle palkkatuloja ja edelleen palkkaverotuloja. Nämä edesauttavat muun muassa julkisen palvelurakenteen ja infrastruktuurin ylläpidossa ja kehittämisessä. Myönteisiä aineettomia vaikutuksia paikallistasolla ovat esimerkiksi alueen tunnettuuden parantuminen ja imagon kohentuminen sekä paikallisten asukkaiden itsetunnon ja alueellisen identiteetin voimistuminen.

Kainuun matkailustrategiassa vuosille 2011–2020 painotetaan matkailun kehittämistoimien kohdistamista matkailukeskittyymiin ja sitä kautta alueellisen vaikutuksen levittämistä koko maakuntaan (Kainuun Etu Oy 2011). Strategian mukaan kasvua haetaan vahvistamalla kotimaan matkailun asemaa sekä erityisesti hakemalla voimakasta kasvua kansainvälisiltä markkinoilta. Kainuun matkailustrategian painopisteinä ovat perusvoiman hakeminen kotimaisista markkinoista, kasvun kansainvälistyminen, sähköisen liiketoiminnan kehittäminen, investointien ja pääoman lisääminen, keskusten kehittäminen kasvuun, yhteistyön edelleenvahvistaminen, ydintuotteiden jalostaminen teematuotteiksi sekä osaamisen ja ammattimaisuuden kehittäminen. Matkailustrategiassa nostetaan esille oppilaitosten rooli matkailun ennakkoinnissa ja T & K -toiminnassa sekä henkilöstön kouluttamisessa. Strategian vaikutusten arvioinnissa puolestaan korostetaan virallisia tilastoja ja paikallisesti tuotettuja säännöllisiä tutkimuksia, joiden toteuttajina toimivat erityisesti paikallisten oppilaitosten tutkimus- ja kehittämissyksiköt. Myös Kainuun maakuntaohjelmassa tuodaan julki matkailukoulutuksen ja -tutkimuksen saatavuus maakunnassa (Kainuun liitto 2015).

Matkailun taloudellisten vaikutusten arviointiin viitaten Kajaanin ammattikorkeakoulu toteutti vuonna 2015 yhteistyökumppaneiden – Pohjois-Pohjanmaan liiton, Kainuun liiton, BusinessOulun, Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy:n, Pudasjärven kaupungin ja

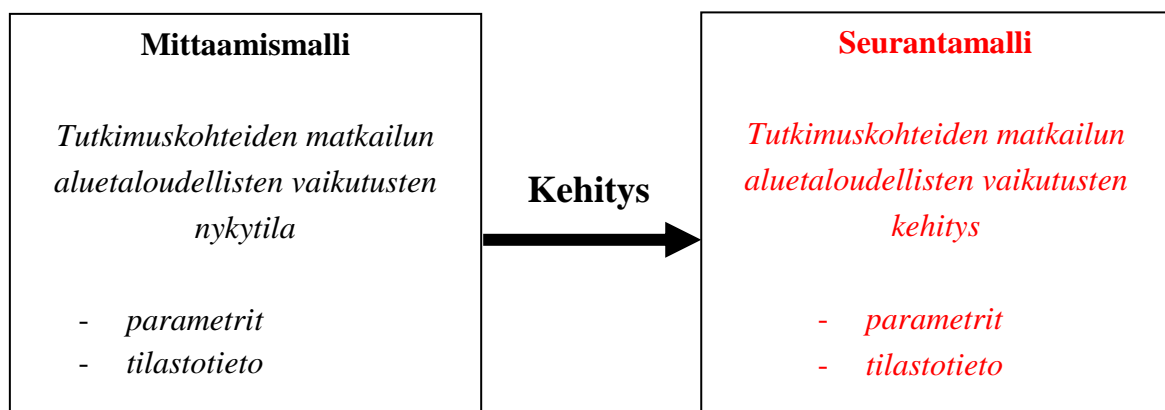
Kainuun Etu Oy:n – kanssa CoReFor-tutkimushankkeen (yhteistoiminta, aluetalous ja ennustaminen), jossa selvitettiin uudella mittaamismallilla Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnissa paikallistasolla matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia. Mittaamismallin ohella tutkimushankkeessa luotiin talousvaikutusten seurantamalli sekä hahmoteltiin matkailun kehittämishankkeiden ja investointien ennuste- ja arviointimallia. Pohjois-Pohjanmaalla tutkimuskohteina olivat Kuusamo (Kauppila 2016a), Oulu (Kauppila 2016b), Pudasjärvi (Kauppila 2016c) ja Kainuussa Sotkamo (Kauppila & Järviluoma 2016). Kyseisenä vuonna Pohjois-Pohjanmaan liitto työsti CoReFor-hankkeessa julkituodulla mittaamismallilla Kalajoen matkailun aluetaloudelliset vaikutukset -selvityksen (Näpänkangas 2016). Myöhemmin Kainuussa Hyrynsalmen ja Puolangan (Kauppila 2016d) sekä Pohjois-Pohjanmaalla Rokua Geopark -alueen (Kauppila 2016e) matkailun taloudellisia vaikutuksia on tarkasteltu CoReFor-hankkeen mittaamismallilla ja luotu näille alueille taloudellisten vaikutusten seurantamalli. Sotkamosta on jo aikaisemmin julkaistu matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalliin pohjautuva raportti (Kauppila 2016f), samoin kuin Kalajoelta, Kuusamosta, Oulusta ja Pudasjärveltä (Kauppila 2016g).

Kainuun matkailustrategiassa painotetaan matkailukeskittymisvetoista kehittämistä, ja alueellisista matkailukeskittymistä nostetaan esille Vuokatti, Ukkohalla, Paljakka, Idän Taigan matkailualue (Kuhmo-Suomussalmi), Oulujärven alue ja Kajaani (Kainuun Etu Oy 2011). Näin ollen viime vuosina on tuotettu tietoa Kainuusta Vuokatin, Ukkohallan ja Paljakan matkailukeskittymien taloudellisista vaikutuksista, sillä Vuokatti sijaitsee Sotkamossa, Ukkohalla Hyrynsalmella ja Paljakka Puolangalla. Mittaamismallin kautta on saatu tarkastelukuntien seurantamalliin tarvittavat parametrit.

Matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia voidaan mitata usealla menetelmällä, kuten pohjoismaisella mallilla, MTT-mallilla, panos-tuotos-mallilla, Koillismaan mallilla ja matkailun satelliittitilinpäädolla. Mallit on käyty läpi yksityiskohtaisesti toisaalla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Mittaaminen ei ole kuitenkaan yksiselitteistä eikä yksinkertaista, ja lähes jokaisessa tutkimuksessa on kritisoitu käytettyä menetelmää. Kritiikki kohdistuu – sovelletusta menetelmästä riippumatta – muun muassa mallien vaatimaan raskaaseen empiriaan (Kauppila 1999, 2001; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Empirian kerääminen kentältä vie runsaasti aikaa ja edellyttää huomattavan määrän resursseja, mikä pidentää tutkimusprosessin kestoa ja nostaa kustannuksia. Toisaalta on todettava, että ilman empiriaa matkailun talousvaikutusten alueelliset piirteet jäisivät huomioitta. Tutkimuksissa kaivataan myös pitkäaikaistutkimusten eli seurannan mahdollisuutta ilman jatkuvaa uuden empirian keräämistä (Kauppila 1999; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Yhtäältä matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamista on siis tarve kehittää siihen suuntaan, että raskasta empiiristä vaihetta voidaan keventää luopumatta kuitenkaan matkailun alueellisista piirteistä. Toisaalta toinen tarve viittaa matkailun talousvaikutusten seurantajärjestelmään, joka on systemaattinen,

helposti toteutettava, dynaaminen ja kustannustehokas. Seurantamalli liittyy olennaisesti matkailun alueelliseen strategiseen suunnitteluprosessiin (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Tässä tutkimusraportissa päivitetään CoReFor-tutkimushankkeessa luodun seurantamallin avulla Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon matkailun aluetaloudelliset vaikutukset vuonna 2015 ja verrataan niiden kehitystä Hyrynsalmella ja Puolangalla vuosina 2014–2015 sekä Sotkamossa vuosina 2013–2015. Raportissa sovellettavassa matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallissa hyödynnetään mittaamismallin empirian kautta tuotettuja parametreja ja monipuolista, viranomaisten (Tilastokeskus, Kuntaliitto) vuosittain päivittävää tilastotietoa, joiden avulla matkailun talousluvut voidaan tuottaa ilman raskasta joka-vuotista empirian uudelleenkeräämistä. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin perustana olevan uuden mittaamismallin käsitteet, periaatteet ja toimintatapa on esitetty yksityiskohtaisesti Kuusamon (Kauppila 2016a), Oulun (Kauppila 2016b), Pudasjärven (Kauppila 2016c) ja Sotkamon (Kauppila & Järviluoma 2016) raporteissa, joihin tämä selvitys pohjautuu. Seurantamallia hyödyntäen on aikaisemmin päivitetty Sotkamon matkailun aluetaloudelliset vaikutukset (Kauppila 2016f). Tutkimusraportin viitekehys ilmenee kuvasta 1.

Kuva 1. Tutkimusraportin viitekehys.

Tutkimusraportti etenee siten, että seuraavaksi esitellään tutkimuksen tarkoitus, yksityiskohtaiset tavoitteet ja keskeiset käsitteet. Tämän jälkeen käydään läpi tutkimusaineistot ja -menetelmät. Keskeisissä tuloksissa keskitytään Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon matkailutalouden tunnuslukuihin vuonna 2015 ja verrataan niiden kehitystä Hyrynsalmella ja Puolangalla vuosina 2014–2015 sekä Sotkamossa vuosina 2013–2015. Raportti päättyy yhteenvetoon ja pohdintaan, jossa tutkimustuloksia arvioidaan myös kriittisesti. Tutkimusalueiden matkailutarjonta ja -kysyntä on esitelty yksityiskohtaisesti aikaisemmin julkaistuissa kyseisten kuntien matkailun taloudellisia vaikutuksia tarkastelevissa raporteissa (ks. Kauppi-

la 2016d; Kauppila & Järviluoma 2016). Edelliseen viitaten tutkimusalueiden kuvausta ei käy läpi tässä raportissa.

1.2 Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet

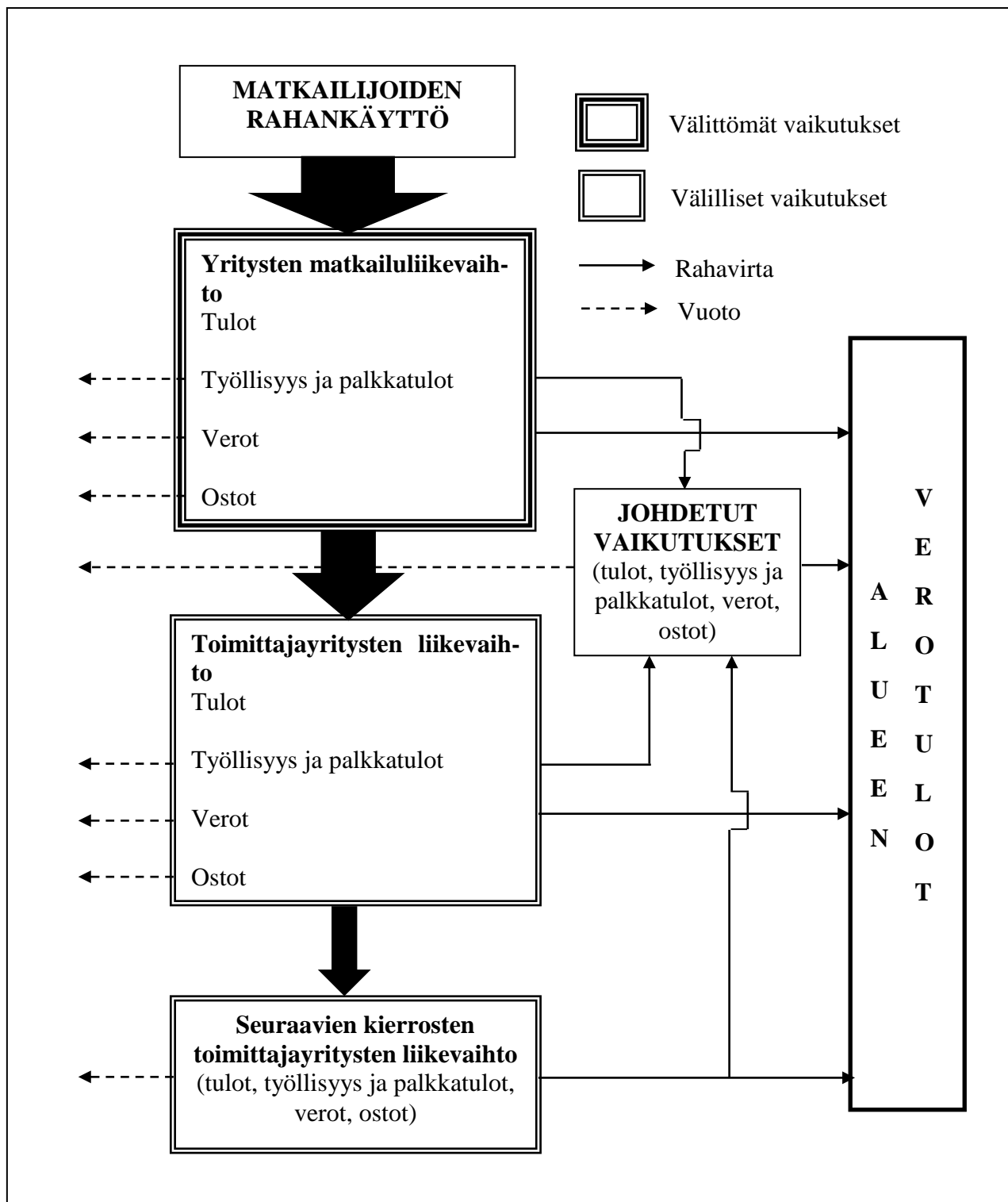
Tämän tutkimusraportin tarkoituksena on päivittää Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon matkailun aluetaloudelliset vaikutukset CoReFor-tutkimushankkeessa luodulla seurantamallilla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Raportin yksityiskohdalliset tavoitteet voidaan esittää seuraavasti:

1. *Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo (euroa) ja välitön palkkaverotulo (euroa) toimialoittain (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) Hyrynsalmella, Puolangalla ja Sotkamossa vuonna 2015.*
2. *Selvittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys Hyrynsalmella ja Puolangalla vuosina 2014–2015 sekä Sotkamossa vuosina 2013–2015.*

1.3 Tutkimusraportin keskeiset käsitteet

Matkailun aluetaloudellisissa tutkimuksissa sovelletaan muutamia peruskäsitteitä. Näitä ovat välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset (Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo & Arajärvi 1990; Hall & Page 2006). Matkailu tuo aluetalouteen ja sen kiertokulkuun uutta, alueen ulkopuolista rahaa (kuva 2). Matkailijat kuluttavat kohdealueella rahaa erilaisiin palveluihin, kuten majoitus-, ravitsemis-, liikenne- ja ohjelmopalveluihin sekä vähittäiskauppaan ja huoltamotoimintaan. Heidän ostaessa suoraan tavaroita ja palveluita yrityksistä syntyy **välittömiä vaikutuksia**. **Välilliset vaikutukset** ilmenevät silloin, kun välitöntä matkailutuloa saavat yritykset hankkivat tavaroita ja palveluita toimittajayrityksistä. Nämä hankintaketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia ja ulottua aina tuottajatasolle saakka. Matkailun ansiosta työllistyneiden ostaessa tavaroita ja palveluita syntyy puolestaan **indusoituja eli johdettuja vaikutuksia**. Kaikki edellä mainitut vaikutukset koskevat matkailutuloja ja matkailutyöpaikkoja sekä työpaikoista kertyviä palkkatuloja ja palkkaverotuloja. Välilliset ja johdetut vaikutukset muodostavat matkailun **kerrannaisvaikutukset**. Matkailun **kokonaisvaikutukset** taas sisältävät välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu alueelta ulos: aluetaloudesta ilmenee **vuotoja**. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinta (ostot) kohdistuu osittain alueen ulkopuolelle, ja siksi alueen tuloinjektio pienenee ostoket-

jun edetessä. On kuitenkin huomattava, että osa niidenkin työntekijöiden kulutuksesta, joiden palkkaverotulot vuotavat kohdealueen ulkopuolelle, suuntautuu työpaikkakunnalle ja siten aikaansaa johdettuja vaikutuksia aluetaloudessa. Tässä tutkimusraportissa mielenkiinto kohdistuu matkailun välittömiin tulo-, työllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksiin. Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset jäävät vähemmälle tarkastelulle, mutta niitä pohditaan tutkimuskirjallisuuteen viitaten.

Kuva 2. Matkailijoiden rahankäyttö ja aluetaloudelliset vaikutukset (muokattu ja täydennetty Rinne 1999: kuva 1; Rinne & Saastamoinen 2005: kuva 1).

2 TUTKIMUSAINEISTOT JA -MENETELMÄT

2.1 Tutkimusaineistot

Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin tutkimusaineisto perustuu Tilastokeskuksen (2017a) yritysrekisterin Hyyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon toimialoittaisiin kokonaisliikevaihto- ja kokonaistyöllisyystietoihin (henkilötyövuodet). Toimialakohtaiset tiedot tilattiin TOL (2008) toimialaluokitukseen tukeutuen ottamalla huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) esittämät toimialasuositukset matkailun aluetaloudellisiin vaikutustutkimuksiin. Toimialat jaetaan liitteen I mukaisesti viiteen päätoimialaan: korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut. Päätoimialat puolestaan koostuvat useista alatoimialoista.

Alueellisen yritystoimintatilaston peruskehikon muodostaa Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri ja tilastoyksikkö on toimipaikka. Toimipaikalla tarkoitetaan taloudellista yksikköä, jossa saman omistajuuden tai valvonnan alaisuudessa harjoitetaan mahdollisimman samanlaisten tavaroiden ja palveluiden tuotantoa tavallisimmin yhdellä sijaintipaikalla. Toimipaikka voi jo sellaisenaan muodostaa yrityksen (yksitoimipaikkainen yritys) tai sitten olla selkeästi rajattava osa yritystä (monitoimipaikkainen/monitoimialainen yritys). Toimipaikan alueellisena yksikkönä on pääsääntöisesti kunta. Tästä seuraa se, että yrityksen eri kunnissa sijaitsevat toimipaikat katsotaan erillisiksi tilastoyksiköiksi. Joissakin tapauksissa tilastoyksikkönä joudutaan käyttämään useamman toimipaikan muodostamaa kokonaisuutta. Tilastojen perustiedot pohjautuvat hallinnollisiin rekistereihin, kuten elinkeinoverotusaineistoon, ja tiedonkeruuseen yrityksiltä ja yritysten toimipaikoilta (Tilastokeskus 2017b).

Tilastokeskuksen yritysrekisteriin kuuluvat *yritykset ja toimipaikat*, jotka ovat toimineet yli puoli vuotta tilastovuonna ja jotka ovat työllistäneet enemmän kuin puoli henkilötyövuotta tai joiden liikevaihto on ylittänyt vuosittain määritellyn tilastorajan. Henkilöstö käsittää palkansaajat ja yrittäjät. Henkilöstö on muunnettu kokovuosityöllisiksi siten, että esimerkiksi puolipäiväinen työntekijä vastaa puolta henkilöä ja kaksi puolivuotista työntekijää vastaa yhtä kokovuosityöllistä (Kokkonen 2017; Tilastokeskus 2017b). Vuonna 2015 liikevaihdon tilastoraja oli 11 916 euroa. Lisäksi mukaan on otettu taserajan 170 000 euroa ylittävät yritykset (Kokkonen 2017). Salassapitovelvollisuuksien vuoksi kunnassa on oltava toimialalla tietty määrä yritystoimipaikkoja, jotta Tilastokeskus julkaisee toimialakohtaisia liikevaihto- ja henkilöstömäärätietoja. Vähimmäismäärä tarkasteltavalla toimialalla on kolme toimipaikkaa (Kokkonen 2017).

Tilastokeskus uudisti yritystilastojen tuotantoaan vuodesta 2013 alkaen. Muutoksista johtuen alueellisen yritystoimintatilaston tiedot eivät ole vertailukelpoisia aiempiin tilastovuosiin. Merkittävimmät muutokset liittyvät toimialaluokituksen, yritystietojen (mm. liikevaihto- ja henkilöstötieto) ja yritysjärjestelyjen käsittelyn yhtenäistämiseen sekä päättelysääntöihin, jonka perusteella tilastoitava yritys- tai toimipaikkajoukko muodostetaan. Alkutuotannon toimialojen osalta tilastossa ovat tilastovuodesta 2013 alkaen mukana alkutuotannosta arvonlisäverovelvolliset, kun myynnit ylittävät tilastorajan. Alueellisessa yritystoimintatilastossa on ollut muutoksia myös tiedonkeruussa: liikevaihtotieto kerätään nykyään vain alue- ja toimialatiedonkeruussa, kun tietoa kysyttiin aiemmin myös yritysrekisterin henkilöstö- ja toimipaikkarakennetiedustelussa (Tilastokeskus 2017b). Edelliseen viitaten Hyrynsalmelta ja Puolangalta vuosilta 2000 (Juntheikki 2002), 2001 (Juntheikki 2003), 2002 (Juntheikki 2004) ja 2009 (Kauppila 2011) sekä Sotkamosta vuosilta 2000 (Juntheikki 2002), 2001 (Juntheikki 2003), 2002 (Juntheikki 2004), 2007 (Kauppila 2009) ja 2009 (Kauppila 2011) julkaistuja tutkimustuloksia ei voida suoraan verrata Hyrynsalmen ja Puolangan vuoden 2014 (Kauppila 2016d) lukuihin eikä Sotkamon vuosien 2013 (Kauppila & Järviluoma 2016) ja 2014 (Kauppila 2016f) lukuihin. Ennen vuotta 2013 julkituotuja tutkimustuloksia ei ole syytä peilata myöskään tämän raportin tuloksiin.

Tilastokeskuksen (2017a) yritysrekisterin uusimmat tiedot ovat vuodelta 2015. On syytä muistuttaa, että rakentamissektori ei ole ollut mukana Suomessa tehdyissä matkailun alue-taloustutkimuksissa eikä sitä ole mainittu Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) suosituksissa eikä matkailun satelliittitilinpidon toimialaluokituksissa (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015b; Nurmi 2016, 2017). Näin ollen myös tässä tarkastelussa rakentaminen jätetään analyysin ulkopuolelle. Lisäksi on huomattava, että mikäli esimerkiksi majoitus- ja ravitsemispalveluiden yritykset käyttävät työvoiman vuokrausyrityksiä ja työntekijät ovat näiden vuokrausyritysten palkkalistoilla, henkilöstö rekisteröityy vuokrausyrityksen sijaintikuntaan (Leinonen 2009). Pohjois-Suomen maaseutumaisissa kunnissa tämä ei ole välttämättä sama kuin työpaikan sijaintikunta. Vuonna 2016 vuokratyötä teki keskimäärin 38 000 henkilöä, mikä oli 7 000 henkilöä enemmän kuin vuonna 2015. Vuokratyö on yleistynyt erityisesti miehillä. Vuonna 2016 vuokratyötä tekeviä miehiä oli 22 000 henkilöä, mikä on 7 000 henkilöä enemmän kuin edellisenä vuonna. Vuokratyötä tekevien naisten määrä pysyi ennallaan 16 000 henkilössä. Vuokratyöntekijöiden osuus palkansaajista oli lähes kaksi prosenttia vuonna 2016. Vuokratyön tekeminen on siten edelleen varsin marginaalinen työnteon muoto Suomen työmarkkinoilla. Vuokratyö jakaantuu monille toimialoille. Yleisintä vuokratyötä oli tukku- ja vähittäiskaupassa, teollisuudessa sekä majoitus- ja ravitsemistoinnassa. Kaikilla näillä toimialoilla vuokratyönteko on myös yleistynyt vuoteen 2015 verrattuna (Tilastokeskus 2017c).

Välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkatulovaikutusten laskemisessa hyödynnetään Tilastokeskuksen (2017d) palkkarakennetilastoja. Niistä johdetaan toimialoitai-

set kokoajaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani) kuukaudessa. Kokonaisansio kuvaa säännölliseltä työajalta sekä muulta työajalta, kuten yli- ja lisätyöajalta, maksettua palkkaa. Kokonaisansio sisältää säännöllisen työajan ansion lisäksi yli- ja lisätyöpalkat, päivytystyö- ja varallaolokorvaukset sekä muut ei-säännöllisesti maksetut lisät. Se ei sisällä kertaluonteisia palkkaeriä, kuten lomarahaa ja tulospalkkioita. On korostettava, että Tilastokeskuksen palkkarakennetietokannasta ei ole käytettävissä vuoden 2015 toimialoittaisia palkkatietoja maakunta-, seutukunta- tai kuntatasolta vaan kuukausiansiot ovat valtakunnallisia. Näin ollen analyysissä jää huomioitta alueelliset kuukausiansioerot. Sen sijaan maakuntatasolta on saatavissa kokoajaisten palkansaajien keskimääräinen kuukausiansiotieto (mediaani): vuonna 2015 se oli esimerkiksi Uudellamaalla 3 246 euroa kuukaudessa ja Kainuussa 2 744 euroa. Kyseisenä vuonna valtakunnantason keskiarvo oli 2 963 euroa kuukaudessa (Tilastokeskus 2017d). On huomattava, että poikkeuksellisen suuripalkkaiset nostavat keskiarvoa. Tästä syystä palkkarakennetilastoissa on toisinaan suositeltu mediaanin käyttöä keskilukuna. Suomen tilanteessa mediaani kuvaakin keskiarvoa paremmin keskimääräisen palkansaajan ansioita (Idman 2014). Käytännössä mediaani tarkoittaa sitä, että puolet palkansaajista ansaitsee enemmän kuin mediaaniluku ja puolet vähemmän.

Tässä tutkimusraportissa välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkaverotulo-vaikutusten (kunnallisverotulot) määrittämisessä tukeudutaan Kuntaliiton (2017) efektiivinen veroaste -tilastoihin vuodelta 2015. Erilaisten vähennysten johdosta kuntien tuloveroprosentit (nimellinen veroaste) eivät vastaa todellista veroastetta kunnissa. Puhutaankin efektiivisestä veroasteesta, joka on maksuunpannun kunnallisveron suhde ansiotuloihin. Kunnallisverotuksessa tehdään vähennyksiä veronalaisista ansiotuloista. Tulosta tehtäviä vähennyksiä ovat muun muassa matkakustannukset, tulonhankkimiskulut, ansiotulovähennys ja perusvähennys. Tulosta tehtävät vähennykset vähentämällä saadaan verotettava tulo, josta veron määrä lasketaan kunnallisveroprosentin mukaisesti. Tämän jälkeen tehdään vähennykset verosta ja näin saadaan maksuunpantavan kunnallisveron määrä. Efektiivinen veroaste -tilastot koskevat tutkimuksen kohteena olevia kuntia eli Hyrynsalmea, Puolankaa ja Sotkamaa.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimusraportissa sovelletaan aikaisemmissa tutkimuksissa luodun matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin periaatteita (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Seurantamallissa matkailutoimialat (korjaamo- ja huoltamatoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemustoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) ja niiden sisältö määritellään TOL (2008) toimialaluokitukseen tukeutuen täsmälleen samoiksi kuin mittaamismallin tapauksessa. Toimialaluokituksessa on otettu huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) suositukset. Tilastokeskuksen (2017a) yritysrekisteristä tilattiin Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon vuoden 2015 kyseisten toimialojen kokonais-

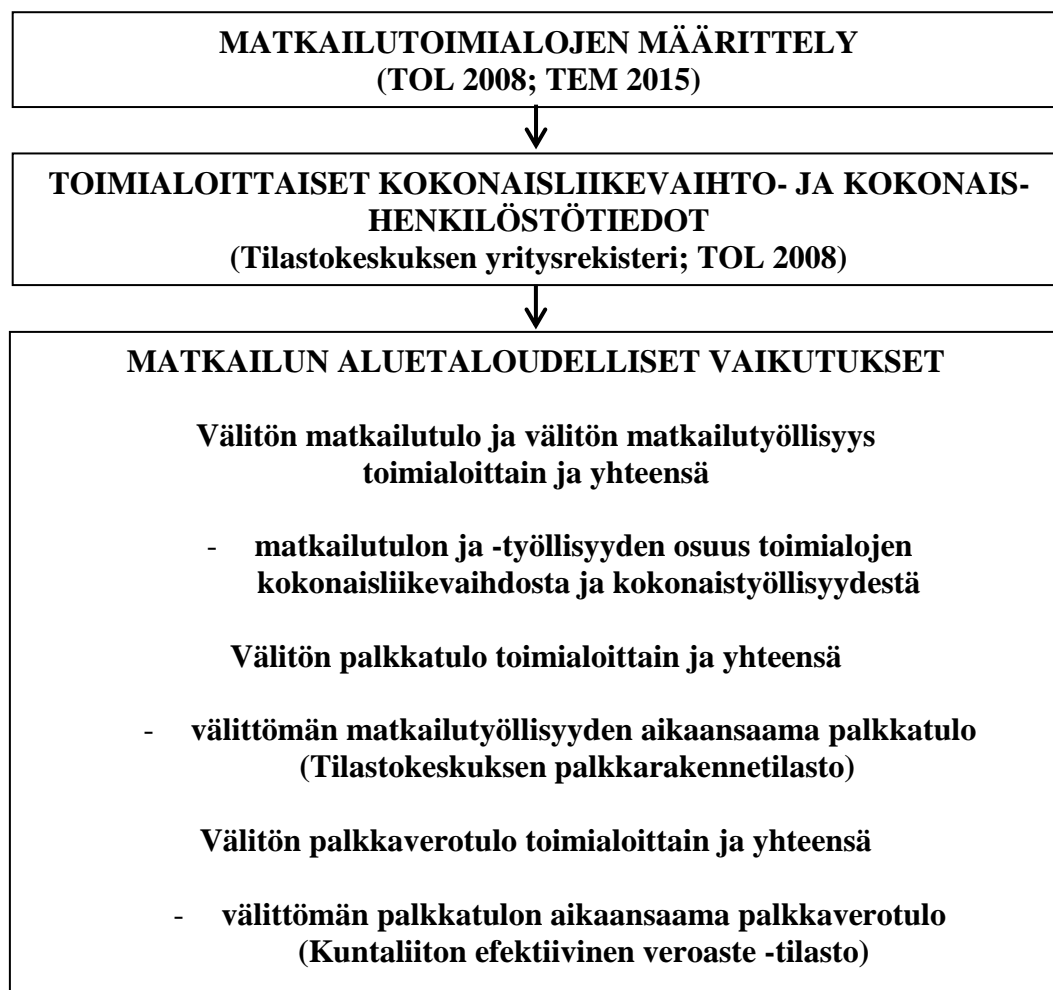
liikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot. Aikaisempien tutkimusten empiria tuotti puolestaan sovellettavat toimialoittaiset matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentit Hyrynsalmelta ja Puolangalta (Kauppila 2016d) sekä Sotkamosta (Kauppila & Järviluoma 2016). Toimialoittaiset kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot kerrotaan matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosenttiluvuilla, jolloin lopputulema on toimialoittainen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys. Laskemalla yhteen toimialoittainen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys saadaan välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys.

Välitön palkkatulo saadaan Tilastokeskuksen (2017d) palkkarakennetilastojen avulla. TOL (2008) toimialaluokituksen tukeutuen toimialoittaiset keskimääräiset kuukausiansiot laskeaan siten, että jokaisen kunnan tapauksessa kunkin päätoimialan kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansio (mediaani) kuukaudessa on alatoimialojen keskiarvo. Jotta alatoimiala otetaan päätoimialan tarkasteluun mukaan, kunnassa täytyy olla Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaan 5-numerotasolla mainittujen alatoimialojen yritystoimintaa vuonna 2015 (ks. Tilastokeskus 2017e). Päätoimialan kuukausiansio muodostuu kunnittain seuraavasti:

- *korjaamo- ja huoltamatoiminta* Hyrynsalmella (palkkarakennetilaston toimialat 452 ja 473), Puolangalla (toimialat 452 ja 473) ja Sotkamossa (toimialat 452 ja 473)
- *vähittäiskauppa* Hyrynsalmella (toimialat 471, 472, 474, 475, 476 ja 477), Puolangalla (toimialat 471, 472, 475 ja 477) ja Sotkamossa (toimialat 471, 472, 474, 475, 476 ja 477)
- *majoitus- ja ravitsemistoiminta* Hyrynsalmella (toimiala 561), Puolangalla (toimialat 551, 552, 553, 559 ja 561) ja Sotkamossa (toimialat 551, 552, 559, 561, 562 ja 563)
- *liikenne* Hyrynsalmella (toimiala 493), Puolangalla (toimiala 493) ja Sotkamossa (toimiala 493)
- *virkistys- ja muut palvelut* Hyrynsalmella (toimialat 791, 799, 932 ja 960), Puolangalla (toimialat 799 ja 960) ja Sotkamossa (toimialat 791, 799, 931, 932 ja 960)

Suluissa olevat alatoimialat kuuluvat raportissa käytettyjen viiden päätoimialan sisälle (ks. liite I). Valtakunnantasolta puuttuu tieto toimialojen 553 ja 960 kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansioista (mediaani) kuukaudessa vuonna 2015 (ks. Tilastokeskus 2017d). On huomattava, että palkkarakennetilastoissa 3-numerotaso on tarkin saatavissa oleva tieto. Vuoden 2015 toimialoittaiset kokonaiskuukausiansiot kerrotaan 12,5:llä, jotta saadaan toimialan yhden henkilötyövuoden kokonaisvuosiansio lomarahoineen. Edelleen kokonaisvuosiansiot kerrotaan toimialoittaisilla henkilötyövuosilla, ja lopputulemana muodostuu toimialoittainen välitön palkkatulo. Laskemalla yhteen toimialoittainen välitön palkkatulo saadaan välitön kokonaispalkkatulo.

Välitön palkkaverotulo pohjautuu Kuntaliiton (2017) efektiivinen veroaste -tilastoihin, jotka koskevat Hyrynsalmea, Puolankaa ja Sotkamaa vuodelta 2015. Toimialoittainen välitön verotulovaikutus saadaan kertomalla välitön palkkatulo kunnan efektiivisellä veroasteella. Kun toimialoittainen välitön palkkaverotulo lasketaan yhteen, lopputulemana muodostuu välitön kokonaispalkkaverotulo. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli käy ilmi kuvasta 3. Taloudellisten vaikutusten kehityksen seurannassa vuosien 2013 ja 2014 rahanarvo muutetaan vuoteen 2015 Tilastokeskuksen (2017f) elinkustannusindeksin avulla.

Kuva 3. Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli (Kauppila 2016a: kuva 6, 2016b: kuva 6, 2016c: kuva 6; Kauppila & Järviluoma 2016: kuva 6).

3 MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET

3.1 Välitön matkailutulo

Välitön matkailutulo lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaisliikevaihtotiedot aikaisemman tutkimuksen empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutulo prosenttiluvulla. On syytä korostaa, että välitön matkailutulo on arvonlisäveroton.

Vuonna 2015 Hyrynsalmen välitön matkailutulo oli yhteensä yli 6,5 miljoonaa euroa. Välittömästä matkailutulosta virkistys- ja muista palveluista kertyi lähes 45 prosenttia sekä vähittäiskaupasta liki 40 prosenttia (taulukko 1). Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaisliikevaihdosta oli 39 prosenttia.

Taulukko 1. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton ja %) Hyrynsalmella vuonna 2015.

Toimiala	Kok.lv. (1000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	1 402	18	252	3,8
Vähittäiskauppa	10 685	23	2 458	37,1
Majoitus/ravitsemus	1 013	94	952	14,4
Liikenne	974	6	58	0,9
Virk./muut palvelut	2 913	100	2 913	43,8
YHTEENSÄ	16 987		6 633	100,0

Vuonna 2015 Puolangan välitön matkailutulo oli yhteensä yli 3,5 miljoonaa euroa. Välittömästä matkailutulosta vähittäiskaupasta kertyi lähes 70 prosenttia, kun majoitus- ja ravitsemistoiminnan sekä korjaamo- ja huoltamotoiminnan osuus oli kummankin vajaa 15 prosenttia (taulukko 2). Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaisliikevaihdosta oli 21 prosenttia.

Taulukko 2. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton ja %) Puolangalla vuonna 2015.

Toimiala	Kok.lv. (1000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	2 293	23	527	14,5
Vähittäiskauppa	12 571	20	2 514	68,9
Majoitus/ravitsemus	1 185	46	545	14,9
Liikenne	1 519	4	61	1,7
Virk./muut palvelut		100		
YHTEENSÄ	17 568		3 647	100,0

On huomattava, että vuonna 2015 Puolangalla virkistys- ja muissa palveluissa oli ainoastaan kaksi yritystoimipaikkaa (Tilastokeskus 2017a). Salassapitovelvollisuuksien vuoksi Tilastokeskus ei julkaise toimialoittaisia tietoja liikevaihdosta ja henkilötyövuosista, mikäli kunnassa ei ole kyseisellä toimialalla vähintään kolme toimipaikkaa (Kokkonen 2017). Näin ollen Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden tapauksessa ei voida laskea toimialan välitöntä matkailutuloa.

Vuonna 2015 Sotkamon välitön matkailutulo oli yhteensä lähes 53 miljoonaa euroa. Välittömästä matkailutulosta vähittäiskaupasta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi kummastakin reilu kolmannes, kun virkistys- ja muiden palveluiden osuus oli yli neljännes (taulukko 3). Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaisliikevaihdosta oli 45 prosenttia.

Taulukko 3. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton ja %) Sotkamossa vuonna 2015.

Toimiala	Kok.lv. (1000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	4 053	17	689	1,3
Vähittäiskauppa	72 370	26	18 816	35,8
Majoitus/ravitsemus	20 593	88	18 122	34,4
Liikenne	3 441	14	482	0,9
Virk./muut palvelut	16 343	89	14 545	27,6
YHTEENSÄ	116 800		52 654	100,0

3.2 Välitön matkailutyöllisyys

Välitön matkailutyöllisyys lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaishenkilöstömäärätiedot aikaisemman tutkimuksen empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutyöllisyysprosenttiluvulla. Henkilöstöllä tarkoitetaan henkilötyövuosia.

Vuonna 2015 Hyrynsalmen välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä lähes 30 henkilötyövuotta. Välittömästä matkailutyöllisyydestä virkistys- ja muista palveluista kertyi yli 40 prosenttia, kun majoitus- ja ravitsemistoiminnan sekä vähittäiskaupan osuus oli kummankin noin neljännes (taulukko 4). Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaistyöllisyydestä oli 42 prosenttia.

Taulukko 4. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Hyrynsalmella vuonna 2015.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	10	18	1,8	6,0
Vähittäiskauppa	30	23	6,9	23,1
Majoitus/ravitsemus	8	94	7,5	25,1
Liikenne	11	6	0,7	2,3
Virk./muut palvelut	13	100	13,0	43,5
YHTEENSÄ	72		29,9	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2015 Hyrynsalmella tarvittiin keskimäärin 221 839 euroa välitöntä matkailutuloa (arvonlisäveroton) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 140 000 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 356 232 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemustoiminta 126 933 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 82 857 euroa/henkilötyövuosi
- virkistys- ja muut palvelut 224 077 euroa/henkilötyövuosi

Vuonna 2015 Puolangan välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä 16 henkilötyövuotta. Välittömästä matkailutyöllisyydestä vähittäiskaupasta kertyi puolet sekä majoitus- ja ravitsemis-

toiminnasta lähes 40 prosenttia (taulukko 5). Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaistyöllisyydestä oli 21 prosenttia.

Taulukko 5. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Puolangalla vuonna 2015.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	7	16	1,1	6,9
Vähittäiskauppa	40	20	8,0	50,0
Majoitus/ravitsemus	13	48	6,2	38,7
Liikenne	18	4	0,7	4,4
Virk./muut palvelut		100		
YHTEENSÄ	78		16,0	100,0

Vuonna 2015 Puolangalla virkistys- ja muissa palveluissa oli ainoastaan kaksi yritystoimipaikkaa (Tilastokeskus 2017a). Salassapitovelvollisuuksien vuoksi Tilastokeskus ei julkaise toimialoittaisia tietoja liikevaihdosta ja henkilötöyvuosista, mikäli kunnassa ei ole kyseisellä toimialalla vähintään kolme toimipaikkaa (Kokkonen 2017). Näin ollen Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden tapauksessa ei voida laskea toimialan välitöntä matkailutyöllisyyttä.

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötöyvuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2015 Puolangalla tarvittiin keskimäärin 227 938 euroa välitöntä matkailutuloa (arvonlisäveroton) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti (ilman virkistys- ja muita palveluita). Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 479 091 euroa/henkilötöyvuosi
- vähittäiskauppa 314 250 euroa/henkilötöyvuosi
- majoitus- ja ravitsemustoiminta 87 903 euroa/henkilötöyvuosi
- liikenne 87 143 euroa/henkilötöyvuosi

Vuonna 2015 Sotkamon välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä miltei 340 henkilötöyvuotta. Välittömästä matkailutyöllisyydestä majoitus- ja ravitsemustoiminnasta kertyi hieman yli puolet sekä virkistys- ja muista palveluista lähes 30 prosenttia (taulukko 6). Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaistyöllisyydestä oli 57 prosenttia.

Taulukko 6. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Sotkamossa vuonna 2015.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	22	13	2,9	0,9
Vähittäiskauppa	229	26	59,5	17,7
Majoitus/ravitsemus	199	88	175,1	52,2
Liikenne	33	15	5,0	1,5
Virk./muut palvelut	102	91	92,8	27,7
YHTEENSÄ	585		335,3	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2015 Sotkamossa tarvittiin keskimäärin 157 035 euroa välitöntä matkailutuloa (arvonlisäveroton) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 237 586 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 316 235 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemustoiminta 103 495 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 96 400 euroa/henkilötyövuosi
- virkistys- ja muut palvelut 156 735 euroa/henkilötyövuosi

3.3 Välitön palkkatulo

Välitön palkkatulo lasketaan kertomalla välitön matkailutyöllisyys toimialoittaisilla kuukausittaisilla kokonaisansioilla (mediaani). Yleisesti ottaen palkkatulon toimialoittainen jakautuminen verrattuna työllisyyteen vaihtelee hieman. Tämä johtuu siitä, että kokonaisansiot ovat toimialakohtaisia eivätkä siten yhtä suuria.

Vuonna 2015 Hyrynsalmen välitön palkkatulo oli yhteensä miltei miljoona euroa. Välittömästä palkkatulosta virkistys- ja muista palveluista kertyi yli 45 prosenttia, kun majoitus- ja ravitsemustoiminnan sekä vähittäiskaupan osuus oli kummankin vajaa neljännes (taulukko 7).

Taulukko 7. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Hyrynsalmella vuonna 2015.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	1,8	2 488	55 980	5,8
Vähittäiskauppa	6,9	2 510	216 488	22,5
Majoitus/ravitsemus	7,5	2 375	222 656	23,2
Liikenne	0,7	2 902	25 393	2,6
Virk./muut palvelut	13,0	2 722	442 325	45,9
YHTEENSÄ	29,9		962 842	100,0

Vuonna 2015 Puolangan välitön palkkatulo oli yhteensä lähes 500 000 euroa. Välittömästä palkkatulosta vähittäiskaupasta kertyi puolet sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta miltei 40 prosenttia (taulukko 8).

Taulukko 8. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Puolangalla vuonna 2015.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	1,1	2 488	34 210	7,1
Vähittäiskauppa	8,0	2 431	243 100	50,4
Majoitus/ravitsemus	6,2	2 318	179 645	37,2
Liikenne	0,7	2 902	25 393	5,3
Virk./muut palvelut		2 620		
YHTEENSÄ	16,0		482 348	100,0

Vuonna 2015 Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden palkkatulon laskeminen ei onnistunut puutteellisten tilastotietojen vuoksi. Virkistys- ja muiden palveluiden välittömästä matkailutyöllisyydestä ei ole saatavissa tietoa.

Vuonna 2015 Sotkamon välitön palkkatulo oli yhteensä yli 10 miljoonaa euroa. Välittömästä palkkatulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi lähes puolet sekä virkistys- ja muista palveluista vajaa kolmannes (taulukko 9).

Taulukko 9. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Sotkamossa vuonna 2015.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	2,9	2 488	90 190	0,9
Vähittäiskauppa	59,5	2 510	1 866 813	18,2
Majoitus/ravitsemus	175,1	2 276	4 981 595	48,5
Liikenne	5,0	2 902	181 375	1,8
Virk./muut palvelut	92,8	2 703	3 135 480	30,6
YHTEENSÄ	335,3		10 255 453	100,0

3.4 Välitön palkkaverotulo

Välitön palkkaverotulo lasketaan kertomalla toimialoittainen välitön palkkatulo kunnan efektiivisellä veroasteella. Vuonna 2015 Hyrynsalmen nimellinen veroaste oli 21,75 prosenttia mutta efektiivinen 13,83 prosenttia. Puolangalla vastaavat prosenttiluvut olivat 21,50 ja 13,73 sekä Sotkamossa 21,25 ja 14,86 (Kuntaliitto 2017). On luonnollista, että eniten palkkatuloa kartuttavat toimialat aikaansaavat huomattavimmat palkkaverotulot, koska näiden toimialojen palkkatulot ovat suurimmat verrattuna muihin toimialoihin – palkkaverotulo kertyy palkkatulon suhteessa.

Vuonna 2015 Hyrynsalmen välitön palkkaverotulo oli yhteensä yli 130 000 euroa, josta virkistys- ja muista palveluista kertyi yli 45 prosenttia, kun majoitus- ja ravitsemistoiminnan sekä vähittäiskaupan osuus oli kummankin vajaa neljännes (taulukko 10).

Taulukko 10. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Hyrynsalmella vuonna 2015.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka- verotulot (euroa)	Palkka- verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	55 980	13,83	7 742	5,8
Vähittäiskauppa	216 488	13,83	29 940	22,5
Majoitus/ravitsemus	222 656	13,83	30 793	23,2
Liikenne	25 393	13,83	3 512	2,6
Virk./muut palvelut	442 325	13,83	61 174	45,9
YHTEENSÄ	962 842		133 161	100,0

Vuonna 2015 Puolangan välitön palkkaverotulo oli yhteensä lähes 70 000 euroa, josta vähittäiskaupasta kertyi puolet sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta miltei 40 prosenttia (taulukko 11).

Taulukko 11. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Puolangalla vuonna 2015.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	34 210	13,73	4 697	7,1
Vähittäiskauppa	243 100	13,73	33 378	50,4
Majoitus/ravitsemus	179 645	13,73	24 665	37,2
Liikenne	25 393	13,73	3 486	5,3
Virk./muut palvelut		13,73		
YHTEENSÄ	482 348		66 226	100,0

Vuonna 2015 Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden palkkaverotulon laskeminen ei onnistunut puutteellisten tilastotietojen vuoksi. Virkistys- ja muiden palveluiden välittömästä matkailutyöllisyydestä ja palkkatulosta ei ole saatavissa tietoa.

Vuonna 2015 Sotkamon välitön palkkaverotulo oli yhteensä yli 1,5 miljoonaa euroa, josta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi lähes puolet sekä virkistys- ja muista palveluista vajaa kolmannes (taulukko 12).

Taulukko 12. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Sotkamossa vuonna 2015.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	90 190	14,86	13 402	0,9
Vähittäiskauppa	1 866 813	14,86	277 409	18,2
Majoitus/ravitsemus	4 981 595	14,86	740 265	48,5
Liikenne	181 375	14,86	26 952	1,8
Virk./muut palvelut	3 135 480	14,86	465 932	30,6
YHTEENSÄ	10 255 453		1 523 960	100,0

3.5 Matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutukset

Tässä tutkimusraportissa seurantamallissa keskitytään vain matkailun välittömiin vaikutuksiin, jolloin kerrannaisvaikutukset eli välilliset ja johdetut vaikutukset jäävät vähemmälle tarkastelulle. Kerrannaisvaikutukset syntyvät, kun välittömästi matkailusta hyötyvät yrityk-

set hankkivat (välilliset vaikutukset) ja matkailun ansiosta työllistyneet (johdetut vaikutukset) ostavat tavaroita ja palveluita aluetaloudesta. Nämä hankinta- ja ostoketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia. Kyse on siis siitä, kuinka matkailijoiden käyttämä raha kiertää aluetaloudessa aikaansaaden tulo- ja työllisyysvaikutuksia. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu kuitenkin alueelta ulos, mikä merkitsee vuotoja aluetaloudesta. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta osa yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinnasta kohdistuu alueen ulkopuolelle. Kerrannaisvaikutukset ilmaistaan tulo- ja työllisyyskertoimilla.

Kerroin muodostuu seuraavasti:

välittömät (p) + välilliset (s) + johdetut (s) vaikutukset

$$\text{Kerroin} = \frac{\text{välittömät (p) + välilliset (s) + johdetut (s) vaikutukset}}{\text{välittömät (p) vaikutukset}}$$

Matkailutulokerroin-käsitettä soveltaen kyseessä on niin sanottu ortodoksinen kerroin: välittömät vaikutukset ovat primaarisia vaikutuksia (p), kun välilliset ja johdetut vaikutukset ovat sekundaarisia vaikutuksia (s) (Archer 1976: 71; Mathieson & Wall 1987: 64–68; Vuoristo & Arajärvi 1990: 173–174). Laskutoimituksen lopputuloksena saadulla kertoimella kerrotaan välittömät tulo- ja työllisyysvaikutukset, jotta matkailun kokonaistulo- ja kokonaistyöllisyysvaikutukset selviävät. Kerrannaisvaikutuksiin vaikuttavat sekä maantieteelliset että yksilölliset tekijät, joita on tarkasteltu yksityiskohtaisesti toisaalla (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Paikallistasolla matkailun positiivisiin kerrannaisvaikutuksiin voidaan vaikuttaa suosimalla paikallisia tuotteita, mikä koskee niin yrityksiä, kotitalouksia kuin matkailijoita. Yritysten näkökulmasta tämä edellyttää paikallisia hankintaverkostoja. Niitä syntyy vain tuntemalla paikallisten yritysten tuotteita ja paikallisia tuottajia. Lisäksi yritykset voivat edesauttaa kerrannaisvaikutuksia palkkaamalla paikallisia työntekijöitä. Kaikkiaan myönteisten kerrannaisvaikutusten avainsana on paikallisuus.

Mikäli pyritään arvioimaan Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon matkailun aluetaloudelliset kokonaisvaikutukset, tämä edellyttää kerrannaisvaikutusten (välillinen, johdettu) huomioon ottamista. Matkailun kerrannaisvaikutusten suuruutta paikallistasolla on tarkasteltu laajan tutkimuskirjallisuuskatsauksen ja tilastotiedon avulla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Empiirisesti Hyrynsalmella todettiin vuonna 2000 tulokertoimeksi 1,16 ja työllisyyskertoimeksi 1,07, kun kyseisenä vuonna empiirisesti Puolangalla tulokertoimeksi muodostui 1,14 ja työllisyyskertoimeksi 1,06 (Juntheikki 2002). Kirjallisuuskatsaukseen vedoten molempien kuntien tulokertoimet tuntuvat kohtalaisen suurilta.

Empiirisesti Sotkamon (Juntheikki 2002) kohdalla päädyttiin vuonna 2000 tulokertoimen osalta lukuun 1,39 ja työllisyyskertoimen tapauksessa lukuun 1,14. Tulokerroin on tutkimuskirjallisuuteen viitaten paikallistasolle kohtalaisen suuri.

Vuonna 2015 Hyrynsalmen kokonaismatkailutulo oli miltei kahdeksan miljoonaa euroa, Puolangan yli neljä miljoonaa euroa ja Sotkamon lähes 75 miljoonaa euroa (taulukko 13). Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset olivat Hyrynsalmella 1 061 000 euroa, Puolangalla 511 000 euroa ja Sotkamossa 20 535 000 euroa. Puolangan välittömästä matkailutulosta ja kokonaismatkailutulosta puuttuvat virkistys- ja muiden palveluiden tuloluvut.

Taulukko 13. Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton), tulokerroin ja kokonaismatkailutulo (1000 €) Hyrynsalmella, Puolangalla ja Sotkamossa vuonna 2015.

Kunta	Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton)	Tulokerroin	Kokonaismatkailutulo (1000 €)
Hyrynsalmi	6 633	1,16	7 694
Puolanka	3 647	1,14	4 158
Sotkamo	52 654	1,39	73 189

Vuonna 2015 Hyrynsalmen kokonaismatkailutyöllisyys oli yli 30 henkilötyövuotta, Puolangan vajaa 20 henkilötyövuotta ja Sotkamon lähes 400 henkilötyövuotta (taulukko 14). Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset olivat Hyrynsalmella 2,1 henkilötyövuotta, Puolangalla 1,0 henkilötyövuotta ja Sotkamossa 46,9 henkilötyövuotta. Puolangan välittömästä matkailutyöllisyydestä ja kokonaismatkailutyöllisyydestä puuttuvat virkistys- ja muiden palveluiden työllisyysluvut.

Taulukko 14. Välitön matkailutyöllisyys (htv.), työllisyyskerroin ja kokonaismatkailutyöllisyys (htv.) Hyrynsalmella, Puolangalla ja Sotkamossa vuonna 2015.

Kunta	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Työllisyyskerroin	Kokonaismatkailutyöllisyys (htv.)
Hyrynsalmi	29,9,	1,07	32,0
Puolanka	16,0	1,06	17,0
Sotkamo	335,3	1,14	382,2

Työllisyyden kerrannaisvaikutuksista kertyy palkkatuloa ja palkkaverotuloa. Kerrannaisvaikutusten palkkatulon määrittämisessä voidaan käyttää Kainuun vuoden 2015 kokoaikaisten palkansaajien kaikkien toimialojen keskimääräistä kokonaisansioita (mediaani) kuukaudessa (2 744 euroa) (Tilastokeskus 2017d). Palkkaverotulon laskemisessa puolestaan sovelletaan tarkastelukuntien efektiivinen veroaste -tilastoa vuodelta 2015 (ks. Kuntaliitto 2017). Kokonaispalkkatulo ja kokonaispalkkaverotulo pitävät sisällään välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset. Vuonna 2015 matkailun kokonaispalkkaverotulot olivat Hyrynsalmella lähes

150 000 euroa, Puolangalla yli 70 000 euroa ja Sotkamossa miltei 1,8 miljoonaa euroa (taulukko 15). Puolangan kerrannaisvaikutusten työllisyydestä, palkkatuloista ja palkkaverotuloista sekä kokonaispalkkatuloista ja kokonaispalkkaverotuloista puuttuvat virkistys- ja muiden palveluiden luvut.

Taulukko 15. Matkailun kerrannaisvaikutusten työllisyys (htv.), palkkatulot (euroa), palkkaverotulot (euroa), kokonaispalkkatulot (euroa) ja kokonaispalkkaverotulot (euroa) Hyrynsalmella, Puolangalla ja Sotkamossa vuonna 2015.

Kunta	Kerrannaisvaikutusten työllisyys (htv.)	Kerrannaisvaikutusten palkkatulot (euroa)	Kerrannaisvaikutusten palkkaverotulot (euroa)	Kokonaispalkkatulot (euroa)	Kokonaispalkkaverotulot (euroa)
Hyrynsalmi	2,1	72 030	9 962	1 034 872	143 123
Puolanka	1,0	34 300	4 709	516 648	70 936
Sotkamo	46,9	1 608 670	239 048	11 864 123	1 763 009

On syytä muistuttaa, että kokonaistyöllisyydessä – ja edelleen palkkatulossa ja palkkaverotulossa – on mukana myös vuodot eli ne henkilötyövuodot, jotka kertyvät kunnan ulkopuolella kirjoilla olevista henkilöistä. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat siis matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu tarkastelukunnissa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2000 työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin seitsemän prosenttia (Junt-heikki 2002). Vuodot laskettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta.

3.6 Matkailu osana aluetaloutta

Matkailun ”tärkeyttä” alueille voidaan mitata sen suhteellisella osuudella talouteen. Matkailuelinkeinon suhteellinen osuus aluetalouden kokonaisliikevaihdosta vaihtelee kunnittain: vuonna 2015 se oli Hyrynsalmella miltei viidennes, Puolangalla noin 10 prosenttia ja Sotkamossa noin viidennes (taulukko 16). Matkailun suhteellinen osuus aluetalouden kokonaistyöllisyydestä jää kunnissa hieman alhaisemmaksi kuin liikevaihdon osalta, sillä Hyrynsalmella se oli noin 10 prosenttia, Puolangalla vajaa viisi prosenttia ja Sotkamossa lähes viidennes. Yleisesti ottaen matkailutyöllisyydessä pitäisi olla hieman korkeammat prosenttiluvut kuin liikevaihdossa, sillä tietyillä matkailutoimialoilla (majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) tarvitaan kohtalaisen vähän liikevaihtoa – ja välitöntä matkailutuloa – yhtä henkilötyövuotta kohti. Toisaalta alueen matkailun rakenne voi olla sellainen, että edellä mainitut matkailutoimialat eivät korostu vaan painopiste on esimerkiksi vähittäiskaupassa. Tässä tapauksessa matkailutyöllisyyden suhteellinen merkitys on aluetaloudessa vähäisempi kuin matkailutulon. Edelleen on muistettava Puolangan kohdalla virkistys- ja muiden palveluiden jääminen tarkastelun ulkopuolelle, mikä periaatteessa vaikuttaa

erityisesti matkailutyöllisyyden vaatimattomaan rooliin aluetaloudessa. Suhteellisella osuudella tarkoitetaan siis matkailuelinkeinon osuutta kyseisen kunnan Tilastokeskuksen (2017e) yritysrekisterin kokonaisliikevaihdosta ja kokonaistyöllisyydestä vuonna 2015.

Taulukko 16. Välittömän matkailutulon, kokonaismatkailutulon, välittömän matkailutyöllisyyden ja kokonaismatkailutyöllisyyden osuus (%) aluetalouden kokonaisliikevaihdosta ja kokonaistyöllisyydestä Hyrynsalmella, Puolangalla ja Sotkamossa vuonna 2015.

Kunta	Välitön matkailutulo	Kokonaismatkailutulo	Välitön matkailutyöllisyys	Kokonaismatkailutyöllisyys
Hyrynsalmi	17	19	10	11
Puolanka	9	10	4	4
Sotkamo	14	20	15	17

Vuonna 2015 valtakunnantasolla matkailun osuus bruttokansantuotteesta oli 2,5 prosenttia ja matkailutoimialojen työllisyys 137 800 henkilöä (5,5 % kaikista työllisistä). Matkailutoimialojen työllisyydessä on mukana myös paikallinen kysyntä. Pelkästään matkailun aikaansaama työllisyys matkailutoimialoilla oli 59 800 henkilöä (2,4 % kaikista työllisistä) vuonna 2015 (Nurmi 2017). Vastaavasti vuonna 2014 Kainuussa matkailun osuus bruttokansantuotteesta oli 3,9 prosenttia, matkailutoimialojen työllisyys 1 800 henkilöä (5,3 % kaikista työllisistä) ja pelkästään matkailun aikaansaama työllisyys matkailutoimialoilla 1 100 henkilöä (3,2 % kaikista työllisistä) (VisitFinland 2017). Kainuussa matkailun taloudellinen merkitys on suhteellisesti tarkasteltuna hieman suurempi kuin maassa keskimäärin. On painotettava, että matkailutoimialoista puuttuu muun muassa vähittäiskauppa.

3.7 Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys

Edellä määriteltiin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin avulla Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2015. Seuraavaksi verrataan Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon vuoden 2015 matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitystä Hyrynsalmen ja Puolangan kohdalla vuoden 2014 (Kauppila 2016d) tutkimustuloksiin sekä Sotkamon vuosien 2014 (Kauppila 2016f) ja 2013 (Kauppila & Järvi- luoma 2016) tutkimustuloksiin. Tätä varten vuosien 2013 ja 2014 rahanarvo muutetaan vuoden 2015 rahanarvoksi Tilastokeskuksen (2017f) elinkustannusindeksin avulla. Käytännössä tämä tapahtuu siten, että vuoden 2013 rahanarvo kerrotaan luvulla 1,01 (indeksiluku 1906/indeksiluku 1890) ja vuoden 2014 rahanarvo 1,00 (1906/1910), jotta ne vastaavat vuoden 2015 rahanarvoa. Kuten huomataan, kyseisinä vuosina rahanarvonmuutos on ollut erittäin pieni.

Vuosina 2014–2015 Hyrynsalmen matkailutulo kasvoi pari miljoonaa euroa ja Puolangan muutama satatuhatta euroa (taulukko 17). Sen sijaan Sotkamon matkailutulo väheni viitisen miljoonaa euroa vuosina 2013–2015 kehitystrendin ollessa tarkastelujaksolla negatiivinen.

Taulukko 17. Välittömän matkailutulon (1000 €, alv:ton) ja kokonaismatkailutulon (1000 €) kehitys Hyrynsalmella ja Puolangalla vuosina 2014–2015 sekä Sotkamossa vuosina 2013–2015. Rahanarvo ilmoitetaan vuoden 2015 rahanarvossa (Kauppila 2016d, 2016f; Kauppila & Järviluoma 2016).

Indikaattori ja kunta	2013	2014	2015	2013/2014–2015
<u>Välitön matkailutulo</u>				
Hyrynsalmi		4 633	6 633	+2 000
Puolanka		3 300	3 647	+347
Sotkamo	56 692	53 377	52 654	-4 038
<u>Kokonaismatkailutulo</u>				
Hyrynsalmi		5 374	7 694	+2 320
Puolanka		3 796	4 158	+362
Sotkamo	78 802	74 194	73 189	-5 613

Vuosina 2014–2015 Hyrynsalmen matkailutyöllisyys lisääntyi vajaa kolme henkilötyövuotta (taulukko 18). Sen sijaan vuosina 2014–2015 Puolangan matkailutyöllisyys väheni noin 10 henkilötyövuotta ja Sotkamon noin 100 henkilötyövuotta vuosina 2013–2015. Sotkamon kohdalla matkailutyöllisyys oli huipussaan vuonna 2014.

Taulukko 18. Välittömän matkailutyöllisyyden (htv.) ja kokonaismatkailutyöllisyyden (htv.) kehitys Hyrynsalmella ja Puolangalla vuosina 2014–2015 sekä Sotkamossa vuosina 2013–2015 (Kauppila 2016d, 2016f; Kauppila & Järviluoma 2016).

Indikaattori ja kunta	2013	2014	2015	2013/2014–2015
<u>Välitön matkailutyöllisyys</u>				
Hyrynsalmi		27,2	29,9	+2,7
Puolanka		26,5	16,0	-10,5
Sotkamo	431,6	445,6	335,3	-96,3
<u>Kokonaismatkailutyöllisyys</u>				
Hyrynsalmi		29,1	32,0	+2,9
Puolanka		28,1	17,0	-11,1
Sotkamo	492,0	508,0	382,2	-109,8

Puolangan ja Sotkamon tutkimustuloksia on syytä analysoida yksityiskohtaisemmin, koska muutokset näyttävät olevan huomattavia erityisesti matkailutyöllisyydessä. Vuonna 2014

Puolangan matkailutuloon laskettiin mukaan myös virkistys- ja muut palvelut, sillä kyseisenä vuonna tämän toimialan yritystoimipaikkamäärä täytti Tilastokeskuksen salassapitovelvollisuudet (ks. Kauppila 2016d). Kuten aikaisemmin on todettu, vuonna 2015 virkistys- ja muita palveluita ei voitu ottaa mukaan Puolangan matkailutuloon ja -työllisyyteen. Tämä heijastuu luonnollisesti kunnan välittömään matkailutuloon ja kokonaismatkailutuloon sekä välittömään matkailutyöllisyyteen ja kokonaismatkailutyöllisyyteen. Edelleen virkistys- ja muiden palveluiden työllisyyslukujen puuttuminen peilautuu matkailutyöllisyyden aikaansaamiin palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksiin. Tilastokeskuksen (2017a) yritysrekisterin yksikkötiedoista voidaan kuitenkin esittää hyvin karkeita arvioita Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden liikevaihdosta ja henkilöstömääristä vuonna 2015. Yksikötietojen perusteella näyttäisi siltä, että kyseisen toimialan välitön matkailutulo olisi muutama satatuhatta euroa ja välitön matkailutyöllisyys alle viisi henkilötyövuotta. Kaikkiaan vuonna 2015 Puolangan matkailun aluetaloudelliset vaikutukset olisivat edellä mainituista syistä johtuen vain hieman suuremmat kuin tässä esitetyt tulokset osoittavat.

Myös vuonna 2014 Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden välittömässä matkailutulossa ja välittömässä matkailutyöllisyydessä oli epäselvyyksiä (ks. Kauppila 2016d). Kyseisenä vuonna kunnan virkistys- ja muissa palveluissa kertyi Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaan liikevaihtoa 147 000 euroa ja työllisyyttä 12 henkilötyövuotta. Mainitut luvut vastaavat myös välitöntä matkailutuloa ja välitöntä matkailutyöllisyyttä, sillä virkistys- ja muiden palveluiden matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentti on 100. Tilastokeskuksesta arvioitiin, että liikevaihdon ja työllisyyden epäsuhte johtui nimenomaan väärästä liikevaihtotiedosta. Henkilötyövuosien oletettiin pitävän paikkaansa. Edelliseen peilaten, mikäli virkistys- ja muissa palveluissa olisi vuonna 2015 kertynyt suurin piirtein yhtä paljon henkilötyövuosia eli 12 kuin vuonna 2014, vuonna 2015 Puolangan matkailutyöllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotuloluvut noudattaisivat kuta kuinkin vuoden 2014 tutkimustuloksia. Kaiken kaikkiaan edellä läpikäytyt epäselvyydet vahvistavat pienten aluetalouksien ohuen yrityspohjan haavoittuvuuden toimialoittaisissa liikevaihto- ja työllisyystarkasteluissa.

Sotkamon tapauksessa huomio kiinnittyy erityisesti matkailutyöllisyyden negatiiviseen kehitykseen vuosina 2014–2015. Kun verrattiin Tilastokeskuksen yritysrekisterin yksikötietoja vuosilta 2014 (Tilastokeskus 2016a) ja 2015 (Tilastokeskus 2017a), havaittiin kaksi merkittävä syytä matkailutyöllisyyden muutokseen. Ensiksi, Sotkamon kahden suuren majoitustoimintaa harjoittavan yritystoimipaikan yhteenlaskettujen henkilötyövuosien määrä oli useita kymmeniä pienempi vuonna 2015 kuin vuonna 2014. Toiseksi, Sotkamon virkistys- ja muihin palveluihin kuuluvan suuren yritystoimipaikan henkilötyövuosia oli useita kymmeniä vähemmän vuonna 2015 kuin vuonna 2014. Nämä kaksi tekijää selittävät matkailutyöllisyyden huomattavaa negatiivista kehitystä vuosina 2014–2015, sillä Sotkamon matkailutyöllisyyden pieneneminen ilmeni nimenomaan majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä virkistys- ja muissa palveluissa. Ovatko kyseiset yritystoimipaikat käyttäneet esimerkiksi vuonna 2015

enemmän vuokratyövoimaa kuin vuonna 2014? Vuokratyövoima rekisteröityy vuokrausyrityksen sijaintikuntaan (Leinonen 2009), joka ei ole välttämättä sama kuin työpaikan sijaintikunta.

3.8 Matkailun kehitys muiden mittareiden näkökulmasta

Edellä käytiin läpi Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitystä. Seuraavassa pohditaan Kainuun ja tarkastelussa olevien kohteiden matkailun muutosta indeksilukuihin, suhdannekatsaukseen, matkailutoimialojen talouslukuihin ja yöpymisvuorokausiin viitaten vuosina 2013–2015.

Välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden muutosta voidaan tarkastella Sotkamon kohdalla tulkitsemalla Tilastokeskuksen suhdannetietojen indeksilukuja (ks. Kauppila & Järviluoma 2016). On huomattava, että suhdannetietojen indeksiluvuissa on mukana sekä paikallinen kysyntä että matkailukysyntä. Sotkamon tapauksessa indeksilukuana lyysi koski matkailutoimialojen yhteenlaskettua liikevaihtoa ja henkilöstömäärää vuosina 2013–2014. Tilastokeskuksen suhdannetietojen indeksiluvut vuosilta 2013 ja 2014 vahvistavat matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitystrendiä: vuonna 2014 Sotkamon matkailutoimialojen yhteenlaskettu liikevaihto oli hieman pienempi kuin vuonna 2013, mutta vastaavasti henkilöstömäärä oli aavistuksen verran suurempi vuonna 2014 kuin vuonna 2013. Vuodelta 2015 indeksilukutietoja ei ollut saatavissa tätä raporttia varten.

Kainuun liiton (2016) suhdannekatsauksessa tarkastellaan muun muassa maakunnan matkailuklusterin liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitystä. Katsauksen mukaan Kainuun matkailuklusterin liikevaihto oli vuonna 2014 hieman pienempi mutta henkilöstömäärä jonkin verran suurempi kuin vuonna 2013. Vuosien väliset erot olivat kuitenkin maltillisia. Matkailuklusteri koostuu lähinnä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta, liikenteestä sekä virkistys- ja muista palveluista. Sen sijaan klusterista puuttuvat korjaamo- ja huoltamotoiminta sekä vähittäiskauppa (Ponnikas 2016). Lisäksi on otettava huomioon se, että klusteritarkastelussa on mukana sekä paikallinen kysyntä että matkailukysyntä. Sotkamo muodostaa huomattavan osan Kainuun matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista. On arvioitu, että vuonna 2011 Sotkamon osuus maakunnan välittömästä matkailutulosta ja välittömästä matkailutyöllisyydestä olisi lähes 40 prosenttia (Kauppila 2011), joten Sotkamon painoarvo Kainuun matkailuklusterissa on huomattava. Pitäen mielessä mainitut rajoitteet Kainuun liiton suhdannetiedot kuitenkin tukevat tämän tutkimusraportin tuloksia: matkailun aluetaloudelliset vaikutukset olivat Sotkamossa matkailutulon osalta vuonna 2014 pienemmät ja matkailutyöllisyydessä suuremmat kuin vuonna 2013. Vuodelta 2015 Kainuun matkailuklusterin talouslukuja ei ollut saatavissa tätä tutkimusraporttia varten.

Matkailutoimialojen taloudellisista vaikutuksista on saatavissa tietoa maakuntatasolta vuosilta 2013 ja 2014. Kainuussa matkailutoimialojen kokonaiskysyntä hieman supistui vuodesta 2013 vuoteen 2014 mutta työllisyys pysyi kuta kuinkin samalla tasolla kyseisellä ajanjaksolla (VisitFinland 2017). Tämäkin tukee Sotkamon matkailun aluetaloudellisten vaikutusten muutostrendiä vuosina 2013–2014. Vuodelta 2015 Kainuun matkailutoimialojen kokonaiskysyntä- ja työllisyyslukuja ei ollut saatavissa tätä raporttia varten.

Tilastokeskuksen virallisten yöpymisvuorokausien tarkastelu osoittaa, että ne vähenivät Kainuussa jokaisena vuonna aikavälillä 2013–2015 (Tilastokeskus 2016b). Tilastokeskuksen virallisista yöpymisvuorokausista Hyrynsalmelta ei ole saatavissa kuntakohtaista tietoa, sillä kunta on yhdistetty yöpymistilastoissa Paltamon ja Ristijärven kanssa samaan ryppäeseen. Kyseisen kuntaryhmän yöpymisistä suurin osa kuitenkin kertyy Hyrynsalmelta, sillä Paltamossa ja Ristijärvellä ei ole Ukkohallan tapaista matkailukeskusta. Vuosina 2014–2015 Hyrynsalmen (mukana myös Paltamo ja Ristijärvi) ja Puolangan yöpymisvuorokaudet hieman vähenivät. Sotkamossa yöpymisten määrä supistui vuodesta 2013 vuoteen 2014 mutta kasvoi jälleen vuodesta 2014 vuoteen 2015 (Tilastokeskus 2016b).

Yhteenvetona Hyrynsalmen ja Puolangan matkailutalouden tunnuslukujen muutos vuosina 2014–2015 oli päinvastainen kuin kyseisten kuntien Tilastokeskuksen virallisten yöpymisvuorokausien kehitystrendi (taulukko 19). Poikkeuksen muodosti Puolangan matkailutyöllisyys. Sotkamon tapauksessa matkailun aluetaloudelliset vaikutukset vuosina 2013–2014 noudattivat kuta kuinkin indeksilukujen, suhdannekatsauksen, matkailutoimialojen ja yöpymisvuorokausien kehitystä. Tosin matkailutyöllisyyden ja yöpymisten muutossuunta oli vastakkainen. Vuosina 2014–2015 Sotkamon matkailutalouden tunnuslukujen ja yöpymisvuorokausien muutos eivät tukeneet toisiaan vaan kehitystrendit olivat päinvastaisia. On myös huomattava, että matkailutulo ja -työllisyys voivat kehittyä vastakkaiseen suuntaan, eli esimerkiksi matkailutulon kasvu ei välttämättä näy myönteisenä työllisyyskehityksenä.

Taulukko 19. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ja Tilastokeskuksen virallisten yöpymisvuorokausien kehitys Hyrynsalmella ja Puolangalla vuosina 2014–2015 sekä Sotkamossa vuosina 2013–2015 (Kauppila 2016d, 2016f; Kauppila & Järviluoma 2016; Tilastokeskus 2016b). Mtulo = matkailutulo, Mtyöllisyys = matkailutyöllisyys ja Yöp.vrk = yöpymisvuorokaudet.

Kunta	2013–2014			2014–2015		
	Mtulo	Mtyöllisyys	Yöp.vrk	Mtulo	Mtyöllisyys	Yöp.vrk
Hyrynsalmi				+	+	–
Puolanka				+	–	–
Sotkamo	–	+	–	–	–	+

4 YHTEENVETO JA POHDINTA

4.1 Keskeiset tulokset

Tämän tutkimusraportin tarkoituksena oli päivittää Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon matkailun aluetaloudelliset vaikutukset CoReFor-tutkimushankkeessa luodulla seurantamallilla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Raportille asetettiin kaksi yksityiskohtaista tavoitetta.

- 1. Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo (euroa) ja välitön palkkaverotulo (euroa) toimialoittain (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) Hyrynsalmella, Puolangalla ja Sotkamossa vuonna 2015.**

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli pohjautuu aikaisemman empiirisen tutkimuksen avulla saatuihin parametreihin sekä olemassa olevaan Tilastokeskuksen ja Kuntaliiton tilastotietoon. Viranomaiset päivittävät sovellettuja tilastoaineistoja vuosittain, joten seurantamalli on luonteeltaan dynaaminen.

Hyrynsalmen matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2015 ilmoitetaan taulukossa 20. Matkailun roolia aluetaloudessa – matkailuelinkeinon ”tärkeyttä” – kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnasta. Vuonna 2015 välittömän matkailutulon (6,6 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Hyrynsalmen koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli 17 prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (29,9 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista 10 prosenttia. Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2015 kokonaismatkailutulon (7,7 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Hyrynsalmen koko yritystoiminnan liikevaihdosta olisi 19 prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (32,0 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista 11 prosenttia. Vuonna 2015 Hyrynsalmella tarvittiin noin 220 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti.

Taulukko 20. Hyrynsalmen matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2015.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot	252	3,8	1,8	6,0
Vähittäiskauppa	2 458	37,1	6,9	23,1
Majoitus/ravitseminen	952	14,4	7,5	25,1
Liikenne	58	0,9	0,7	2,3
Virk./muut palvelut	2 913	43,8	13,0	43,5
YHTEENSÄ	6 633	100,0	29,9	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton, kerroin 1,16): **7 694 280 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,07): **32,0 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **17 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **19 prosenttia**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **10 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **11 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **221 839 euroa**

Välitön palkkatulo: **962 842 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **133 161 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **1 034 872 euroa**

Kokonaispalkkaverotulo: **143 123 euroa**

Puolangan matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2015 ilmoitetaan taulukossa 21. Matkailun roolia aluetaloudessa – matkailuelinkeinon ”tärkeyttä” – kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnasta. Vuonna 2015 välittömän matkailutulon (3,6 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Puolangan koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli yhdeksän prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (16,0 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista neljä prosenttia. Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2015 kokonaismatkailutulon (4,2 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Puolangan koko yritystoiminnan liikevaihdosta olisi 10 prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (17,0 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista neljä prosenttia. Vuonna 2015 Puolangalla tarvittiin vajaa 230 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti (ilman virkistys- ja muita palveluita).

Taulukko 21. Puolangan matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2015.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot	527	14,5	1,1	6,9
Vähittäiskauppa	2 514	68,9	8,0	50,0
Majoitus/ravitseminen	545	14,9	6,2	38,7
Liikenne	61	1,7	0,7	4,4
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	3 647	100,0	16,0	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton, kerroin 1,14): **4 157 580 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,06): **17,0 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **9 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **4 prosenttia**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **10 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **4 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **227 938 euroa**

Välitön palkkatulo: **482 348 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **66 226 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **516 648 euroa**

Kokonaispalkkaverotulo: **70 936 euroa**

Puolangan kohdalla on korostettava, että Tilastokeskuksen salassapitovelvollisuuksien vuoksi virkistys- ja muiden palveluiden matkailun talousvaikutuksia ei voitu laskea. Aikaisemmin esitettyihin arvioihin Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden liikevaihdosta ja henkilötömmääristä – perustuen Tilastokeskuksen (2017a) yksikkötietoihin – kunnan matkailun aluetaloudelliset vaikutukset olisivat muutama satatuhatta euroa ja alle viisi henkilötyövuotta suuremmat kuin taulukon 21 luvut osoittavat.

Sotkamon matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2015 ilmoitetaan taulukossa 22. Matkailun roolia aluetaloudessa – matkailuelinkeinon ”tärkeyttä” – kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnasta. Vuonna 2015 välittömän matkailutulon (52,7 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Sotkamon koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli 14 prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (335,3 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista 15 prosenttia. Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2015 kokonaismatkailutulon (73,2 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Sotkamon koko yritystoiminnan

liikevaihdosta olisi 20 prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (382,2 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista 17 prosenttia. Vuonna 2015 Sotkamossa tarvittiin lähes 160 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti.

Taulukko 22. Sotkamon matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2015.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot	689	1,3	2,9	0,9
Vähittäiskauppa	18 816	35,8	59,5	17,7
Majoitus/ravitseminen	18 122	34,4	175,1	52,2
Liikenne	482	0,9	5,0	1,5
Virk./muut palvelut	14 545	27,6	92,8	27,7
YHTEENSÄ	52 654	100,0	335,3	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton, kerroin 1,39): **73 189 060 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,14): **382,2 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **14 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **15 prosenttia**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **20 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **17 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **157 035 euroa**

Välitön palkkatulo: **10 255 453 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **1 523 960 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **11 864 123 euroa**

Kokonaispalkkaverotulo: **1 763 009 euroa**

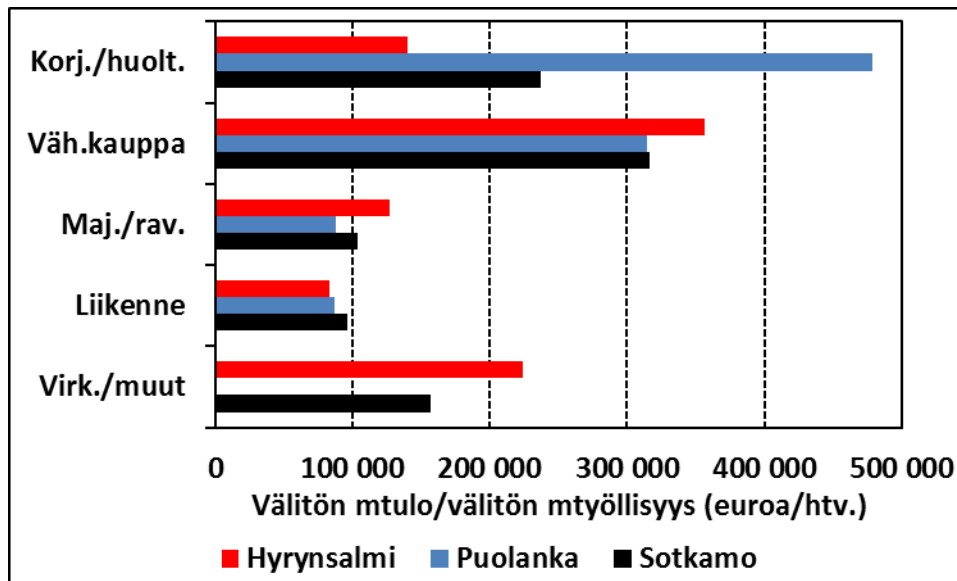
On korostettava, että Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon matkailutyöllisyydessä ei ole otettu huomioon mahdollisia vuotoja henkilötyövuosien, palkkatulon ja palkkaverotulon osalta. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat kuntien matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu tarkastelukunnissa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2000 työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin seitsemän prosenttia (Juntheikki 2002). Vuodot laskeettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta.

Hyrynsalmella, Puolangalla ja Sotkamolla on huomattava merkitys Kainuun matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Vuonna 2009 mainitut kunnat muodostivat maakunnan välittömästä

matkailutulosta 43 prosenttia ja välittömästä matkailutyöllisyydestä 46 prosenttia (Kauppila 2011). Mikäli Vaala, joka on kuulunut 1.1.2016 lähtien Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan, poistettaisiin vuoden 2009 Kainuun matkailun talousvaikutuksista, Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon osuus maakunnan välittömästä matkailutulosta olisi 44 prosenttia ja välittömästä matkailutyöllisyydestä 46 prosenttia.

Tutkimuskuntien merkitystä Kainuun matkailulle voidaan tarkastella myös Tilastokeskuksen virallisten yöpymisvuorokausien kautta. Hyrynsalmelta ei ole saatavissa kuntakohtaista tietoa, sillä kunta on yhdistetty yöpymistilastoissa Paltamon ja Ristijärven kanssa samaan ryp-pääseen. Kyseisen kuntaryhmän yöpymisistä suurin osa kuitenkin kertyy Hyrynsalmelta, sillä Paltamossa ja Ristijärvellä ei ole Ukkohallan tapaista matkailukeskusta. Vuonna 2015 Hyrynsalmen (mukana myös Paltamo ja Ristijärvi), Puolangan ja Sotkamon osuus Kainuun yöpymisvuorokausista oli 82 prosenttia. Mikäli Vaala poistettaisiin vuoden 2015 Kainuun yöpymisluvuista, Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon osuus maakunnan virallisista yöpymisvuorokausista olisi 85 prosenttia (Tilastokeskus 2016b).

Aikaisemmin on tuotu julki yleisellä tasolla se, kuinka paljon välitöntä matkailutuloa tarvitaan yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti tutkimusalueilla (ks. taulukot 20, 21 ja 22). Kun tarkastelu ulotetaan toimialatasolle, suhdeluvuissa on havaittavissa alueellisten piirteiden lisäksi toimialoittaisia eroja (kuva 4). Vuonna 2015 tutkimusalueiden korjaamo- ja huoltamotoiminnassa tarvittiin välitöntä matkailutuloa vajaasta 150 000 eurosta lähes 500 000 euroon yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Tähän vaikuttaa muun muassa se, kuinka päätoimiala jakautuu alatoimialoihin eli korjaamotoimintaan ja huoltamotoimintaan. Korjaamotoiminnassa matkailulla on huomattavasti pienempi rooli kuin huoltamotoiminnassa (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Luonnollisesti kunnan ja yrityksen, huoltoaseman, sijainti vaikuttaa matkailun merkitykseen kyseiselle toimialalle. Sijainti vilkkaan matkareitin varrella sopivalla etäisyydellä edesauttaa matkailun taloudellisten vaikutusten kasautumista. Vähittäiskaupassa välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluku oli noin 300 000 euroa/henkilötyövuosi, kun se majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä liikenteessä vaihteli 100 000 euroa/henkilötyövuosi molemmin puolin. Virkistys- ja muiden palveluiden kohdalla suhdeluku asettui 200 000 euroa/henkilötyövuosi kummallekin puolelle. On huomattava, että virkistys- ja muut palvelut koostuvat kohtalaisen heterogeenisistä alatoimialoista (ks. liite I), mikä vaikuttaa suhdeluukuun. Kaikkiaan henkilökohtaista palvelua vaativilla työvoimaintensiivisillä toimialoilla, kuten majoitus- ja ravitsemistoiminnassa, välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluku on alhainen. Sen sijaan osin itsepalveluperiaatteella toimivilla toimialoilla suhdeluku on korkea. Viimeksi mainitusta on esimerkkinä vähittäiskauppa. Toimialoittaisia suhdelukutietoja voidaan hyödyntää muun muassa matkailuhankkeiden suunnittelussa, ennustamisessa ja arvioinnissa, kun tarkastellaan hankkeiden matkailutulo- ja matkailutyöllisyysvaikutuksia sekä edelleen niiden aikaansaamia palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksia.

Kuva 4. Yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti tarvittava välitön matkailutulo toimialoittain Hyrynsalmella, Puolangalla ja Sotkamossa vuonna 2015.

2. Selvittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys Hyrynsalmella ja Puolangalla vuosina 2014–2015 sekä Sotkamossa vuosina 2013–2015.

Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia vuonna 2015 verrattiin Hyrynsalmen ja Puolangan kohdalla vuoden 2014 (Kauppila 2016d) tutkimustuloksiin sekä Sotkamon vuosien 2013 (Kauppila & Järviluoma 2016) ja 2014 (Kauppila 2016f) tutkimustuloksiin. Kokonaisuudessaan muutokset olivat joidenkin kuntien osalta merkittäviä, erityisesti suhteellisesti tarkasteltuna (taulukko 23). Hyrynsalmella matkailutalouden tunnusluvut olivat selvästi suuremmat vuonna 2015 kuin vuonna 2014. Matkailutulo- ja matkailutyöllisyysluvut tuntuvat olevan linjassa toisiinsa nähden. Sen sijaan Tilastokeskuksen virallisten yöpymisvuorokausien kehitys oli päinvastainen Hyrynsalmen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten muutoksen kanssa: vuonna 2015 yöpymisiä oli vähemmän kuin vuonna 2014 (Tilastokeskus 2016b).

Taulukko 23. Hyrynsalmen ja Puolangan matkailutalouden tunnusluvut (1000 €, alv:ton ja htv.) vuosina 2014–2015 sekä Sotkamon vuosina 2013–2015. Rahanarvo ilmoitetaan vuoden 2015 rahanarvossa (Kauppila 2016d, 2016f; Kauppila & Järviluoma 2016).

Indikaattori ja kunta	2013	2014	2015	2013/2014–2015	
				Abs.	%
<u>Välitön matkailutulo</u>					
Hyrynsalmi		4 633	6 633	+2 000	+43
Puolanka		3 300	3 647	+347	+11
Sotkamo	56 692	53 377	52 654	-4 038	-7
<u>Kokonaismatkailutulo</u>					
Hyrynsalmi		5 374	7 694	+2 320	+43
Puolanka		3 796	4 158	+362	+10
Sotkamo	78 802	74 194	73 189	-5 613	-7
<u>Välitön matkailutyöllisyys</u>					
Hyrynsalmi		27,2	29,9	+2,7	+10
Puolanka		26,5	16,0	-10,5	-40
Sotkamo	431,6	445,6	335,3	-96,3	-22
<u>Kokonaismatkailutyöllisyys</u>					
Hyrynsalmi		29,1	32,0	+2,9	+10
Puolanka		28,1	17,0	-11,1	-40
Sotkamo	492,0	508,0	382,2	-109,8	-22

Puolangalla matkailutulon osalta luvut kehittyivät myönteiseen suuntaan tarkasteluajanjaksoilla. Sen sijaan matkailutyöllisyyden kohdalla tilanne oli päinvastainen. Tässä on kuitenkin muistettava virkistys- ja muiden palveluiden jääminen analyysin ulkopuolelle Tilastokeskuksen salassapitovelvollisuuksien vuoksi. Näin ollen Puolangan kohdalla erityisesti matkailutyöllisyyden kehityksen tarkastelu vuosina 2014–2015 ei ole täysin relevanttia, sillä vuonna 2014 virkistys- ja muiden palveluiden matkailutyöllisyys oli 12 henkilötyövuotta mutta matkailutulo ainoastaan 147 000 euroa (Kauppila 2016d). Kyseisenä vuonna Tilastokeskuksen mukaan matkailutulon perusteena olevan toimialan liikevaihtotieto olisi väärä. Sen sijaan matkailutyöllisyyden pohjana olevan toimialan työllisyystieto olisi oikea (ks. Kauppila 2016d). Mikäli vuonna 2015 Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden liikevaihto- ja työllisyystiedot muistuttaisivat vuoden 2014 tietoja, matkailutulo ja matkailutyöllisyys olisivat suurin piirtein pysyneet samalla tasolla vuosina 2014–2015. Toisaalta Tilastokeskuksen (2017a) yksikkötietoihin vedoten kunnan matkailun aluetaloudelliset vaikutukset olisivat virkistys- ja muiden palveluiden talousvaikutuksia tulkiten vain muutama satatuhatta euroa ja alle viisi henkilötyövuotta suuremmat kuin taulukon 23 tiedot osoittavat. Päinvastoin kuin

matkailun tulovaikutukset Tilastokeskuksen virallisten yöpymisten määrä oli Puolangalla vuonna 2015 hieman alhaisempi kuin vuonna 2014 (Tilastokeskus 2016b).

Sotkamon tapauksessa vuosina 2013–2014 matkailun aluetaloudellisten vaikutusten muutokset olivat maltillisia: matkailutulo hieman pieneni mutta matkailutyöllisyys kasvoi. Tätä kehityssuuntaa tukivat Sotkamon indeksilukujen (Kauppila & Järviluoma 2016), Kainuun maakunnan matkailuklusterin liikevaihdon ja henkilöstömäärän (Kainuun liitto 2016), Kainuun matkailutoimialojen talouslukujen (VisitFinland 2017) sekä Kainuun ja Sotkamon yöpymisvuorokausien (Tilastokeskus 2016b) kehitys vuosina 2013–2014. Sotkamolla on merkittävä rooli koko Kainuun matkailussa niin matkailutalouden tunnusluvuilla (Kauppila 2011) kuin Tilastokeskuksen (2016b) virallisten yöpymisvuorokausien määrällä mitattuna, minkä vuoksi on relevanttia pohtia Sotkamon ja Kainuun kehitystrendejä rinnakkain. Vuosina 2014–2015 Sotkamon matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ja Tilastokeskuksen (2016b) yöpymisten muutossuunnat eivät kuitenkaan tukeneet toisiaan vaan olivat päinvastaisia: talousvaikutukset pienenivät – erityisesti matkailutyöllisyydessä – mutta yöpymisvuorokaudet lisääntyivät. Sotkamon matkailutyöllisyyden merkittävä negatiivinen kehitys selittyy sillä, että muutaman majoitustoiminnan sekä virkistys- ja muiden palveluiden avainyritysten toimipaikkojen henkilötövuosissa havaittiin huomattavaa vähenemistä vuodesta 2014 vuoteen 2015.

4.2 Pohdinta

Kaikkiaan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamiseen liittyy lukuisia haasteita, ja niitä on esitetty myös aikaisemmin julkaistuissa raporteissa (esim. Kauppila 2016d, 2016e). Seuraavassa nostetaan esille kohtia, joihin on syytä kiinnittää huomiota tämän tutkimusraportin tuloksia tulkittaessa:

- 1) Tutkimusraportissa esitetyt matkailun aluetaloudelliset vaikutukset koskivat vain Tilastokeskuksen yritysrekisteriin kuuluvia *yrityksiä ja toimipaikkoja*, jolloin esimerkiksi julkisen sektorin matkailutyöpaikat (henkilötövuodet) jäivät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.
- 2) Tutkimusraportissa ei otettu kantaa aluetaloudellisiin vuotoihin. Kyse on siten matkailun aikaansaamista aluetaloudellisista vaikutuksista, joista osa kuitenkin vuotaa aluetaloudesta ulos.
- 3) Palkkarakennetilastot ovat valtakunnallisia ja osittain alueellisia, eivät paikallistasolta. Yleisesti ottaen, mikäli paikallistasolla joudutaan tyytymään ylempään aluetason tietoihin, tämä jättää osaltaan huomiotta matkailun aluetaloudellisia ominaispiirteitä. Vuodelta 2015 on kuitenkin saatavissa maakuntakohtaisia kaikkien toimialojen

keskimääräisiä kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiotietoja (mediaani) kuukausitasolta. Kainuussa ne olivat noin kahdeksan prosenttia pienemmät kuin valtakunnassa keskimäärin (Tilastokeskus 2017d). Luonnollisesti Kainuun sisällä voi esiintyä alueellisia ja toimialoittaisia eroja, ja palkkataso saattaa olla paikallistasolla korkeampi tai matalampi kuin maakunnassa keskimäärin.

- 4) Verotulovaikutuksissa huomio kiinnittyy ainoastaan kunnalliseen palkkaverotuloon. Näin ollen kuntien verotulon näkökulmasta esimerkiksi matkailukiinteistöjen, kuten vapaa-ajanasuntojen, kiinteistöverotulo ja yritysten yhteisöverotulo jäävät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.
- 5) Yritystoimipaikkojen toimialakoodit aiheuttavat epäselvyyksiä. Yritykset ilmoittavat toimialakoodit TOL (2008) luokituksen mukaisesti. Jos toimialakoodi jää matkailutoimialamäärittelyn ulkopuolelle mutta toiminta liittyy matkailuun, kyseinen toimipaikka ei sisälly matkailun aluetalousvaikutusten tarkasteluun. Tällä voi olla pienissä aluetalouksissa suuri vaikutus matkailun talouslukuihin. Yritysten on syytä kiinnittää huomiota siihen, että toimipaikkojen toimialakoodit ovat ajan tasalla ja vastaavat todellisuutta.
- 6) Yritystoimipaikkojen sijainti vaikuttaa toimialan välittömään matkailutuloon ja välittömään matkailutyöllisyyteen. Mikäli tarkastelussa olevan toimialan yritystoimipaikat sijaitsevat esimerkiksi matkailukeskuksessa, toimialan matkailun taloudelliset vaikutukset ovat huomattavasti suuremmat kuin tilanteessa, jossa toimipaikat sijaitsevat kuntakeskuksessa tai kunnan haja-asutusalueella. Pienissä aluetalouksissa onkin syytä tarkkailla matkailun taloudellisten vaikutusten seurannassa (ala)toimialoilla tapahtuvia mahdollisia yritystoimipaikkamuutoksia rakenteen ohella maantieteellisesti.
- 7) Yritysten mahdolliset toimialaluokkamuutokset vaikuttavat toimialakohtaisiin ja edelleen yhteenlaskettuihin matkailun aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että yritysten toimiala voi vaihtua TOL (2008) luokituksessa. Lisäksi yrityksiä perustetaan ja lopetetaan, millä on luonnollisesti vaikutusta toimialakohtaisiin matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Toisaalta voidaan olettaa, että tietyn toimialan yritysten liikevaihdon kertyminen noudattaa pitkälti samanlaista paikallisen kysyntä-matkailukysyntä-suhdetta kuitenkin yritysten maantieteellinen sijainti huomioon ottaen. Pienissä aluetalouksissa suurten yritysten liikevaihto- ja henkilöstömäärämuutokset vaikuttavat merkittävästi matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Erityisesti tämä koskee yrityksiä, jotka kuuluvat matkailulle tyypillisiin toimialoihin. Näistä ovat esimerkkejä majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä virkistys- ja muut palvelut.

- 8) Vuosittaisiin tilastoihin voi liittyä myös virhemahdollisuuksia, ja erityisesti pienissä aluetalouksissa niillä saattaa olla suuriakin vaikutuksia. Pitkittäistutkimukset ”paljastavat” ajan myötä mahdolliset vuositasen tilastointivirheet. Näin ollen seurantamallin soveltamista on syytä jatkaa myös tulevina vuosina matkailun taloudellisten vaikutusten muutosprosessien ymmärtämiseksi. Konkreettisesti mahdolliset virheelliset tiedot tulivat esille Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden tapauksessa vuonna 2014.
- 9) Matkailutalouden tunnuslukujen rinnalla on syytä soveltaa myös muita matkailun muutosta ilmentäviä indikaattoreita. Näin saadaan tietoa esimerkiksi mahdollisista virheistä yritystilastoissa ja välttämään virheellisiltä tulkinnoilta. Sovellettavia mittareita ovat esimerkiksi matkailutoimialojen indeksiluvut (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016), matkailuklusterin talousluvut (Kainuun liitto 2016), matkailutoimialojen talousluvut (VisitFinland 2017) ja viralliset yöpymisvuorokaudet (VisitFinland 2017). Indikaattoreiden hyödyntämisessä törmätään usein kuitenkin aluetaso-ongelmaan: kaikkia mittareita ei ole saatavissa paikallistasolta vaan usein alhaisin aluetaso on maakuntataso. Kuten tämän tutkimusraportin tulokset osoittivat, matkailun indikaattoreiden ilmaisema kehityssuunta voi olla vastakkainenkin. Tämän vuoksi on syytä tarkastella tutkimusalueiden matkailukehitystä useilla, monipuolisilla mittareilla samanaikaisesti. On huomattava, että matkailutulo ja -työllisyys voivat kehittyä jopa vastakkaisiin suuntiin. Tämä havaittiin tässä raportissa Sotkamon kohdalla vuosina 2013–2014. Mikäli matkailutulo kasvaa mutta työllisyys vähenee, tällöin tuottavuus lisääntyy – tuotos, matkailutulo, suhteessa panostuksiin, työllisyyteen, paranee. Tämä on yksittäisen yrityksen ja toimialan näkökulmasta usein myönteinen piirre. Sen sijaan aluetalouden kannalta haasteena on uusien työpaikkojen luominen. Toisaalta mikäli yksittäisen yrityksen kannattavuus (tuottojen ja kustannusten erotus) paranee, tämä mahdollistaa myös yrityksen investoinnit alueelle. Investointien myötä aluetalouteen syntyy puolestaan uusia työpaikkoja.
- 10) Tilastokeskuksen yritystilastojen salassapitovelvollisuudet aiheuttavat ongelmia erityisesti pienissä aluetalouksissa. Niissä yrityspohja on ohut, minkä vuoksi toimialoittaisissa tarkasteluissa ei aina täyty toimipaikkojen vähimmäismäärä (3 kpl). Tämä tarkoittaa sitä, että toimialoittaisia liikevaihto- ja henkilöstömäärätietoja ei julkaista, mikä vaikuttaa alueen matkailutalouden tunnuslukuihin. Toisaalta matkailutoimialoilla alhainen toimipaikkamäärä ilmentää usein matkailuelinkeinon pientä merkitystä aluetaloudessa. Konkreettisesti tässä raportissa pieni yritystoimipaikkamäärä havaittiin Puolangan kohdalla virkistys- ja muissa palveluissa.
- 11) Matkailu on dynaaminen ilmiö, joten seurannassa käytettävät toimialoittaiset matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentit luonnollisesti muuttuvat ajan myötä: matkai-

lun suhteellinen merkitys toimialoille saattaa joko lisääntyä tai vähentyä. Vuosittaiset muutokset voivat olla huomattaviakin positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Esimerkiksi mittavat investoinnit majoitustoimintaan suhteessa aluetalouden kokoon aikaansaavat matkailun suhteellisen merkityksen lisääntymisen eri toimialoille – yöpyvä matkailija käyttää rahaa useisiin kulutuskohteisiin. Toisaalta muun muassa keskeisten matkailijoiden lähtöalueiden ja/tai kohdealueen äkillisten poliittisten, taloudellisten tai ympäristöllisten kriisien seurauksena matkailun suhteellinen merkitys aluetalouden eri toimialoilla voi pienentyä olennaisesti. Mikäli kohdealueen sisäiset ja ulkoiset olosuhdemuutokset ovat kohtuuden rajoissa, toimialoittaiset matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentit ovat relevantteja käytettäväksi matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason seurannassa ehkäpä 5–7 vuotta. Tämän jälkeen on syytä tehdä uusi erillistutkimus, josta saadaan ajanmukaiset toimialoittaiset prosenttiluvut seurantaan silmällä pitäen.

Seurantamalli voidaan periaatteessa toteuttaa kahdella tavalla. Ensimmäinen toimintatapa, jota käytettiin tässä tutkimusraportissa ja aikaisemmin julkaistussa Sotkamon matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantaraportissa (Kauppila 2016f), on suhteellisen kevyt soveltaa. Siinä aikaisemman tutkimuksen empirian kautta saatuja (pää)toimialoittaisia matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentteja käytetään välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden määrittämiseen. Toinen toimintatapa on työläämpi ja vaativampi sekä aineistojen että empiiristen tietojen näkökulmasta. Mahdolliset muutokset alatoimialojen liikevaihdon ja työllisyyden suhteissa vaikuttavat päätoimialan välittömään matkailutuloon ja välittömään matkailutyöllisyyteen. Työllisyyden kautta muutoksia voi ilmetä myös palkkatulossa ja palkkaverotulossa. Toimintatavassa määritetään ensin alatoimialojen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys ja vasta tämän jälkeen tiedot aggregoidaan päätoimialatasolle. Tämä edellyttää sitä, että alatoimialojen liikevaihto- ja työllisyydet sekä matkailuliikevaihtoprosentit ovat saatavissa. Viimeksi mainitut täytyy olla määritelty empiirisesti aikaisemmissa tutkimuksissa. Ensimmäisen toimintatavan aikajänne voisi olla 2–3 vuotta empiirisestä tutkimuksesta, minkä jälkeen olisi syytä toteuttaa seuranta toisen toimintatavan mukaisesti. Toisen toimintatavan jälkeen seurannassa olisi mahdollista jälleen soveltaa ensimmäistä toimintatapaa 2–3 vuotta ennen uutta empiiristä tutkimusta. Näin ollen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason seurantamallin aikajänne olisi kaikkiaan 5–7 vuotta.

Edellistä tukee se, että Sotkamon kohdalla toimialoittaisten matkailutuloprosenttien muutokset ovat olleet maltillisia 2000-luvulla. Vuonna 2000 korjaamo- ja huoltamotoiminnan matkailutuloprosentti oli 14, vähittäiskaupan 23, majoitus- ja ravitsemistoiminnan 96, liikenteen 49 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 74 (Juntheikki 2002). Vastaavasti vuonna 2013 korjaamo- ja huoltamotoiminnan matkailutuloprosentti oli 17, vähittäiskaupan 26, majoitus- ja ravitsemistoiminnan 88, liikenteen 14 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 89 (Kauppila &

Järviluoma 2016). Toimialoittain tarkasteltuna ainoastaan liikenteessä näyttää olevan suuri ero näiden kahden, lähes 15 vuoden välein toteutetuissa empiirisissä selvityksissä. Vertailussa on kuitenkin otettava huomioon se, että Tilastokeskuksen yritysrekisterissä on tapahtunut sekä sisällöllisiä että aineiston keräämistapaa koskevia muutoksia mainittujen kahden tutkimuksen aikavälillä. Aineistomuutosten lisäksi raporteissa on sovellettu erilaista matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen menetelmää.

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurannassa on mahdollista hyödyntää myös Tilastokeskuksen suhdannetietoja (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Toimialoittaiset vuositasoindeksiluvut antavat viitteitä välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden – ja edelleen palkkatulon ja palkkaverotulon – muutoksista. Indeksilukujen arvoilla voidaan ”korjata” matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia lähes reaaliaikaan, sillä suhdannetietojen viive on vain muutamia kuukausia.

Seurantaan liittyy oleellisesti aika-käsite. Esitetyllä seurantamallilla tarkasteltiin valittujen kohdealueiden – Hyrynsalmen, Puolangan ja Sotkamon – matkailun taloudellisten vaikutusten muutoksia vuositasolla. Muutaman vuoden aikajänne on kuitenkin liian lyhyt, jotta voitaisiin tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehityksestä ja sen voimakkuudesta.

Kritiikistä ja sudenkuopista huolimatta olemassa olevan tilastotiedon laaja-alainen hyödyntäminen yhdistettynä empirian kautta määriteltyihin parametreihin mahdollistaa matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehityksen systemaattisen, tiettyyn logiikkaan perustuvan seurannan. Lisäksi on todettava, että seurantamalli on dynaaminen, koska viranomaiset päivittävät mallissa käytettäviä tilastoja vuosittain. Tämä mahdollistaa myös jatkossa alueellisen ja ajallisen systemaattisen vertailtavuuden säilymisen, mikä on matkailun pitkäjänteisen suunnittelu- ja kehittämistyön kannalta ensiarvoisen tärkeää.

KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET

Archer, B. H. (1976). The Anatomy of a Multiplier. *Regional Studies* 10: 1, 71–77.

Hall, C. M. & S. J. Page (2006). *The Geography of Tourism & Recreation. Environment, place and space*. 3. painos. 427 s. Routledge, London and New York.

Idman, M. (2014). Suomen palkkaerot ovat pysyneet pieninä – palkkojen hajonta kuitenkin kasvaa. Viitattu 8.3.2016. http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-05-26_002.html?s=0

Juntheikki, R. (2002). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A* 1, 5–84.

Juntheikki, R. (2003). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2001. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 1. 50 s.

Juntheikki, R. (2004). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2002. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 4. 55 s.

Kainuun Etu Oy (2011). Kainuun matkailustrategia 2011–2020. ”Kainuu – maailman suomalaisin maakunta”. Julkaisematon moniste. 31 s.

Kainuun liitto (2015). Kainuu-ohjelma. Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu. Maakuntasuunnitelma 2035. Maakuntaohjelma 2014–2017. *Kainuun liitto A*: 3. 88 s.

Kainuun liitto (2016). Suhdannekatsaus-Kainuu. Julkaisematon tutkimusraportti. 25 s.

Karppinen, A. & S. Vähäsantanen (2011). Matkailutulo ja -työllisyys Satakunnassa, Porin seutukunnassa ja sen kunnissa 2009 ja 2010. *Turun yliopiston kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisusarja A*, Nro A38/2011. 64 s.

Kauppila, P. (1999). Matkailu ja aluetalous – työkaluja matkailun taloudellisten vaikutusten arviointiin ja mittaamiseen. *Nordia Tiedonantoja* 2/1998, 115–163.

Kauppila, P. (2001). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: pohjoismaisen mallin matkailijatutkimukset. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia* 3/2001. 118 s.

Kauppila, P. (2009). Sotkamon kunnan matkailutalous vuonna 2007. *Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus, Aluekehitys, Working Papers* 68. 29 s.

Kauppila, P. (2011). Kainuun matkailutalous: kuntakohtaista tarkastelua. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A*, tutkimuksia 8. 58 s.

- Kauppila, P. (2016a). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuusamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 45. 92 s.
- Kauppila, P. (2016b). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Oulussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 46. 94 s.
- Kauppila, P. (2016c). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Pudasjärvellä. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 47. 87 s.
- Kauppila, P. (2016d). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi ja Puolanka. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 63. 48 s.
- Kauppila, P. (2016e). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: Rokua Geopark -alue. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 64. 59 s.
- Kauppila, P. (2016f). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 60. 28 s.
- Kauppila, P. (2016g). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu ja Pudasjärvi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 61. 41 s.
- Kauppila, P. & J. Järviluoma (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Sotkamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 48. 83 s.
- Konttinen, J.-P. (2005). Matkailun satelliittitilinpito ja aluetaloudelliset vaikutukset. *Kauppaja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset 4/2005*. 109 s.
- Konttinen, J.-P. (2006). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset – matkailun alueellinen tilinpito. *Kauppaja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset 9/2006*. 62 s.
- Kuntaliitto (2017). Kuntien veroprosentit ja efektiiviset veroasteet. Viitattu 2.6.2017. <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/talous/kuntien-veroprosentit-ja-efektiiviset-veroasteet>
- Mathieson, A. & G. Wall (1987). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. 2. painos. 208 s. Longman, London.
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. 200 s. Methuen, London.
- Nurmi, O. (2016). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2013–2014. *Visit Finland tutkimuksia* 4. 37 s.
- Nurmi, O. (2017). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2014–2015. *Visit Finland tutkimuksia* 8. 37 s.

Näpänkangas, A. (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kalajoella. *Pohjois-Pohjanmaan liitto* B: 88. 14 s.

Rinne, P. (1999). Luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuhmossa. *Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta, tiedonantoja* 93. 108 s.

Rinne, P. & O. Saastamoinen (2005). Local Economic Role of Nature-based Tourism in Kuhmo Municipality, Eastern Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 5: 2, 89–101.

Tahvanainen, N., Vatanen, E. & R. Komppula (2012). Matkailun paikallistaloudellisten vaikutusten mittaamisen menetelmien yhdistäminen – Savonlinnan seutukunnan matkailu vuonna 2010. *Matkailututkimus* 8: 2, 40–64.

Tilastokeskus (2016a). Yritysrekisterin toimialakohtainen kokonaisliikevaihto ja -henkilöstö (=henkilötyövuodet). Tilastokeskus, Asiakaskohtainen suhdannepalvelu, huhtikuu 2016.

Tilastokeskus (2016b). Yöpymiset Kainuussa 1995–2015. Julkaisematon taulukko.

Tilastokeskus (2017a). Yritysrekisterin toimialakohtainen kokonaisliikevaihto ja -henkilöstö (=henkilötyövuodet). Tilastokeskus, Asiakaskohtainen suhdannepalvelu, kesäkuu 2017.

Tilastokeskus (2017b). Alueellinen yritystoimintatilasto. Viitattu 1.6.2017 ja 2.6.2017. <http://www.stat.fi/til/alyr/index.html>

Tilastokeskus (2017c). Työvoimatutkimus 2016, työllisyys ja työttömyys. Viitattu 1.6.2017. <http://www.stat.fi/til/tyti/index.html>

Tilastokeskus (2017d). Palkkarakenne. Viitattu 5.6.2017 ja 6.6.2017. <http://www.stat.fi/til/pral/index.html>

Tilastokeskus (2017e). Kunnittainen toimipaikkatilasto, KunTo. Viitattu 5.6.2017 ja 6.6.2017. http://yrittystietopalvelu2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kunnittainen_toimipaikkatilasto

Tilastokeskus (2017f). Elinkustannusindeksi 1951:10=100. Viitattu 5.6.2017. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__hin__khi/050_khi_tau_105.px/?rxid=f6f221ed-06e7-4644-9eea-9b2e484eaf0a

TOL (2008). *Toimialaluokitus (TOL) 2008*. Käsikirjoja 4. 402 s. Tilastokeskus, Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015a). Matkailun alueelliset tulo- ja työllisyys selvitykset – suositus käytettävistä määritelmistä ja luokituksista. Suositus 20.5.2013. Viitattu 13.2.2015. http://www.tem.fi/files/36877/Matkailun_alueellisten_TT-selvitysten_suosituksset.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2011–2013. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM raportteja* 2/2015.

VisitFinland (2017). Tilastopalvelu Rudolf. Viitattu 6.6.2017, 14.6.2017 ja 4.8.2017.
<http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland>

Vuoristo, K.-V. (1998). *Matkailun muodot*. 251 s. WSOY, Porvoo.

Vuoristo, K.-V. & T. Arajärvi (1990). Methodological problems of studying local income and employment effects of tourism. *Fennia* 168: 2, 153–177.

Muut lähteet

Kokkonen, V. (2017). Henkilökohtainen sähköposti Virve Kokkonen/Jari Järviluoma/Pekka Kauppila. 8.6.2017.

Leinonen, A. (2009). Henkilökohtainen sähköposti Ahti Leinonen/Pekka Kauppila. 3.2.2009.

Ponnikas, J. (2016). Henkilökohtainen sähköposti Jouni Ponnikas/Pekka Kauppila. 7.6.2016.

LIITE I (TOL 2008)

Toimialaluokka	Toimialan numero	Toimialan nimi
Korjaamo- ja huoltamotoiminta	45201	Moottoriajoneuvojen huolto ja korjaus (pl. renkaat)
	45403	Moottoripyörien huolto ja korjaus
	473	Ajoneuvojen polttoaineiden vähittäiskauppa
Vähittäiskauppa	471	Vähittäiskauppa erikoistumattomissa myymälöissä
	472	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	474	Tieto- ja viestintäteknisten laitteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	475	Muiden kotitaloustarvikkeiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	476	Kulttuuri- ja vapaa-ajan tuotteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	477	Muiden tavaroiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	478	Tori- ja markkinakauppa
	Majoitus- ja ravitsemistoiminta	551
552		Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus
553		Leirintäalueet, asunto- ja matkailuvaunuualueet
55902		Maatilamatkailu, bed & breakfast
55903		Lomamökkien vuokraus
55909		Muualla luokittelematon majoitustoiminta
561		Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta
5621		Pitopalvelu
563		Baarit ja kahvilat
Liikenne		491
	4932	Taksiliikenne
	4939	Muulla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne
	501	Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus
	503	Sisävesiliikenteen henkilökuljetus
	511	Matkustajalentoliikenne
	52211	Linja-autoasemat
	52221	Satamat
	5223	Ilmaliikennettä palveleva toiminta
	7711	Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing
	7721	Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing
	7734	Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing
	7735	Ilmaliikennevälineiden vuokraus ja leasing
	Virkistys- ja muut palvelut	79
9001		Esittävät taiteet
9002		Esittäviä taiteita palveleva toiminta
9102		Museoiden toiminta
9103		Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten vastaavien kohteiden toiminta
9104		Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta
9311		Urheilulaitosten toiminta
932		Huvi- ja virkistystoiminta
9604		Kylpylälaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut